

FÖRVETET

EN TIDNING FÖR DIG INOM JORDBRUK OCH LANDSBYGD | LÄNSSTYRELSEN I JÖNKÖPINGS LÄN | NR 3 2015

NYA STÖDMÖJLIGHETER PÅ LANDSBYGDEN

Så blir du affärsmässig | Uppgrena naturhus | När gården
byter ägare | Stenberga - från idéverkstad till servicepunkt |
Mejeri – varför inte? | Föreningsliv viktigt för unga på landet

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

FÖRVETET

UTGIVARE

Länsstyrelsen i Jönköpings län
Telefon 010-223 60 00
E-post jonkoping@lansstyrelsen.se
Webb www.lansstyrelsen.se/jonkoping

ANSVARIG UTGIVARE

Lars Sandberg, Avdelningschef
Landsbygdsavdelningen,
Länsstyrelsen i Jönköpings län
E-post lars.sandberg@lansstyrelsen.se

UTGIVNINGSPLAN 2015

6 mars, 15 maj,
25 september, 11 december

PRENUMERATION

Önskar du prenumerera på Förvetet
kontakta Länsstyrelsens växel.
Prenumerationen är kostnadsfri.
Telefon 010-223 60 00
E-post jonkoping@lansstyrelsen.se

AD OCH GRAFISK FORM

Jenny Gustafsson

FOTO

Länsstyrelsen i Jönköpings län
(om inget annat anges).
Framsidesbild Smålandsbilder

UPPLAGA

5200 exemplar

TRYCK

TMG Tabergs

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Förvetet delfinansieras
av EU-medel

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Det fantastiska i att bara se möjligheter

Vår landsbygd är full av möjligheter. I mitt arbete möter jag dagligen människor som ser dessa möjligheter. Möjligheterna i att utveckla sitt mjölkföretag eller i att bygga turiststugor. Möjligheterna i att bygga om en lada till en tropisk strand eller skapa sitt eget reningsverk och ekosystem. Det finns människor som inte ser problemen utan bara lösningarna. Det här är en tidning för dem. Men också en tidning för oss andra. Du som vill fundera, räkna och testa innan du drar igång. Eller du som vill veta hur andra gjorde innan du själv sätter spaden i jorden. Det här en tidning för dig som vågar!

I det här numret har vi samlat några inspirerande exempel för dig som vill utveckla din verksamhet eller din bygd. Lärande exempel med andras erfarenheter. Lärande för att kunna utvecklas ytterligare och för att du ska få inspiration och våga.

Det finns så många möjligheter i vårt län och på vår landsbygd. Det är kanske just din idé som ska bli verklighet. Det är kanske din dröm som utvecklar din bygd till en attraktiv arbetsplats eller boendemiljö. Kanske är det din idé som gör att andra också vågar!

På vägen till framgång finns det hjälp att få för att våga. Nu finns det stöd att söka för att säkra insatsen något. Det finns också ett bollplank i form av oss på Länsstyrelsen. Så läs nu tidningen, låt dig inspireras och smaka på de lärande exempel som finns i artiklarna. Våga se möjligheterna! Ta kontakt med oss! Sök stöd för din planerade insats! Tillsammans utvecklar vi framtidens landsbygd!

Nina Elmsjö,
enhetschef Regional utveckling

DETTA NUMRETS FÖRFATTARE

Vill du komma i
kontakt med någon
artikelförfattare?

Vi nås via telefon 010-223 60 00
e-post fornamn.efternamn
@lansstyrelsen.se

Albert Söderlind

Anna Kristensson

Anna Hegethorn

Bo Ejenfors

Emanuel Schmit

Helena Liljergren

Jennie Bengtsson

Leif Thörne

Linda Andersson

Lone Möller

Malin Lennartsson

Malin Setzer

Thordis Samuelsson

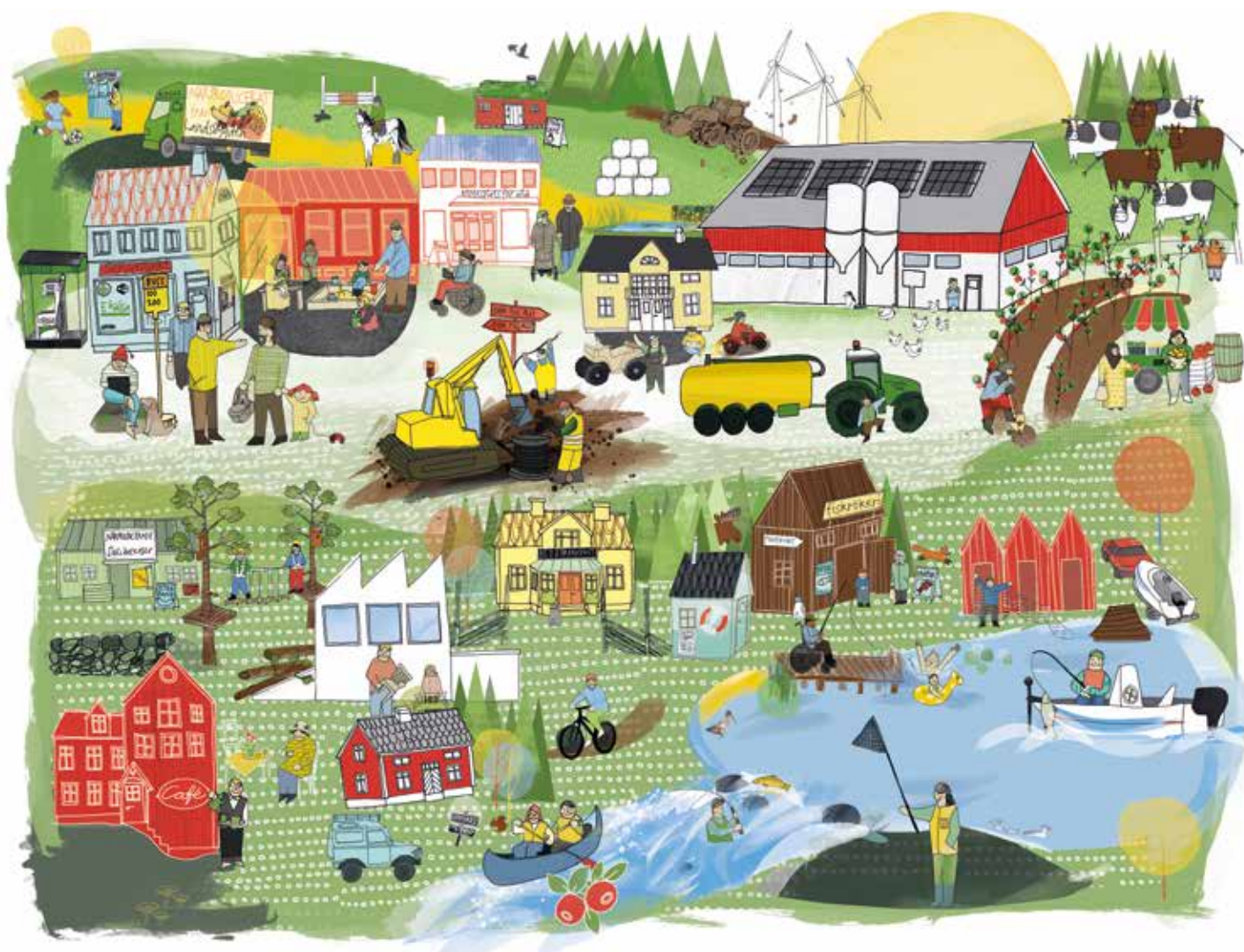
Tomas Areslätt

Ej på bild: Emelie Andersson.

Innehåll nr 3 2015

<p>4 Nu har ansökan öppnat för flera stöd</p> <p>5 Så blir du affärsmässig
Experterna ger sin bästa tips och råd.</p> <p>6 Hela Adelövs energiproducent
I tider av klimatförändringar ökar efterfrågan på förnybar energi.</p> <p>8 När gården byter ägare
Ett generationsskifte kan vara både spännande och känslösamt.</p> <p>9 Generationsskifte på Kvills gård
För Jakob var det självklart att ta över gården.</p> <p>10 Uppgrena naturhus
Det började med en liten flickas dröm om ett växthus...</p> <p>12 Mejeri – varför inte?
När Janni Tolstrup blev arbetslös tog hon saken i egna händer.</p> <p>14 Vild vätterröding - en unik smakupplevelse
Samarbete förhöjer smaken.</p> <p>16 Det behövs fler entreprenörer inom turismen
Turistnäringen fortsätter att öka i Jönköpings län.</p> <p>18 Stenberga - från idéverkstad till servicepunkt
Här kan du gå på gym, basta, komma på matinspiratörskvällar eller låna surfplatta.</p> <p>20 Föreningsliv viktigt för unga på landet
Ideella krafter tar ansvar för ungdomarnas fritid.</p> <p>22 Hembygdsrörelsen
Hembygdsgårdar kan söka pengar för att utveckla verksamheten.</p> | <p>24 Att skapa en våtmark
Läs om den företagsamme lantbrukaren Pelle Junvik</p> <p>26 Rovdjursavvisande stängsel
Nu finns återigen möjligheten att söka stöd för att skydda dina tamdjur.</p> <p>27 Stort intresse för bredbandsstödet
Ett snabbt bredband gör det möjligt för dig som bor på landsbygden att vara en del av det digitala samhället.</p> <p>28 Hur söker jag stöd i landsbygdsprogrammet?</p> <p>29 Prioritering av ansökningar</p> <p>30 Rådgivning
Betesmarker, slätterängar och gårdens övriga naturvärden.</p> <p>32 Spännande kotte på frammarsch
Igelkotten har bytt miljö och mår bättre än på länge.</p> <p>35 Har du anmält dig som primärproduktionsproducent?
Länsstyrelsen har sedan 2009 i uppgift att ha ett register över länets primärproducenter.</p> <p>36 Nya regler för bekämpningsmedel
Det krävs tillstånd för all yrkesmässig användning av bekämpningsmedel i ett vattenskyddsområde.</p> <p>37 Jordbruksverksamhet inom nitratkänsligt område
I djurtäta områden finns det risk för att det tillförs alltför mycket kväve och fosfor i marken.</p> <p>38 Kulturmiljöprofil för Jönköpings län
Tillsammans med Länsmuseum har Länsstyrelsen tagit fram en ny kulturmiljöprofil för länet.</p> |
|--|---|

Nu har ansökan öppnat för flera stöd

Inom landsbygdsprogrammet finns det nu flera olika stöd du kan söka. I detta nummer av Förvetet kan du läsa inspirerande exempel för dig som funderar på att starta eller investera i ett företag på landsbygden eller tillsammans med andra utveckla bygden där du bor samt hur du kan bli affärsmässig.

Våga se möjligheterna! Sök stöd för din planerade insats! I tidningen kan du läsa kort fakta om de olika stöd som går att söka. Tillsammans utvecklar vi framtidens landsbygd!

EXPERTERNA GER SINA BÄSTA TIPS

Så blir du affärsmässig

För att driva ett företag framgångsrikt måste du tänka affärsmässigt. Här kan du läsa vad olika aktörer som arbetar med företagsutveckling ger för tips i att bli affärsmässig

ANNA HOLM, UNG FÖRETAGSAMHET

Ung Företagsamhet är en utbildande organisation som arbetar med processutbildningen UF-företagande på gymnasiet. Här får elever testa på att starta, driva och avveckla ett företag under ett läsår. Flera av företagen väljer att tas upp i någon annan bolagsform och bidrar därmed till nystartande av företag. För att företagen ska bli affärsmässiga krävs ett förarbete genom att läsa av marknaden och se dess behov, samt att skapa kontakter och bygga relationer för att sälja in sin affärsidé. För av de entreprenörer Ung Företagsamhet möter krävs att våga för att nå resultat!

ANNA WERBITSCH-ARNELL, LRF

I Jönköpings län finns många duktiga bönder. I dag tänker de allra flesta på gården som ett företag, vilket krävs för att bli affärsmässig och ha förutsättningar att klara av alla utmaningar. Men det ställs allt högre krav på kompetens och kunskapsnivå. Det räcker numera inte att investera i kunskap kring produktionen av mjölk, kött, spannmål eller det som gården får sin inkomst ifrån. Det blir mer och mer viktigt för lönsamheten att också investera i kompetens som företagsledare, inte minst i takt med att företaget kanske växer och har ansvar för anställd personal.

FILIP BRÅNSTRAND, HUSHÅLLNINGS-SÄLLSKAPET

Grunden till goda affärer är att ha en bra affärsidé, som skapar värde för företagets kunder. Affärsmässighet handlar också om att vara professionell i sitt företagande och ha en god kostnadskontroll. Ekonomi betyder ”att hushålla med resurser” och det tycker jag är en viktig del i ett företags affärsmässighet. Alla företag har unika resurser. Utnyttja resurserna som finns i ditt företag, exempelvis mark, naturresurser eller personer med särskilda kunskaper. Ta hjälp med det du är sämre på. Hjälp från en expert ger dig som företagare många värdefulla tips och råd som höjer lönsamheten i ditt företag.

MIKAEL GUSTAFSSON, REGION JÖNKÖPING

I takt med att hållbart företagande och samhällsansvar lyfts fram mer i den allmänna debatten har frågan om att agera affärsmässigt blivit en viktig framgångsfaktor för företagande. Att agera affärsmässigt i denna bemärkelse medför också att den rena priskonkurrensen lite sätts ur spel. Detta eftersom kunden mer och mer väger in andra omständigheter, såsom hur varan är framtagen och levererad. När det gäller den gröna sektorn kommer då frågor som ekologisk odling, närodlad och god djurhållning in som viktiga aspekter. Allt tyder på att detta kommer att bli en allt viktigare fråga i framtiden. Så att redan nu agera i denna riktning som företagare lär bli en framgångsväg.

Mikael Wik har blivit hela Adelövs energiproducent

I tider av klimatförändringar och dyrare energi blir anpassning allt viktigare. Efterfrågan på förnybar energi ökar; något ekomjölkbonden Mikael Wik i Adelöv tagit vara på. Idag levererar Mikael både fjärrvärme och lokalproducerad el genom sin värmepanna och sitt vindkraftverk.

Text och foto Albert Söderlind

EU:s målsättning är att 20 procent av all energi ska komma från förnyelsebara källor år 2020; Sveriges målsättning är 50 procent. I Jönköpings län är målet att bli minst 50 procent självförsörjande på el. Detta gör Mikael Wiks fjärrvärmepanna och vindkraftverk till ett välkommet bidrag.

Inspiration till att bygga värmepannan fick Mikael från ett närliggande säteri där man byggt en småskalig fjärrvärmearläggning. Han började med att bygga pannan och förse de tre husen på gården med fjärrvärme. Anläggningen kom snabbt till allmän kännedom, och idag förser Mikael byns församlingsskola samt kyrkan med fjärrvärme. Han försörjer också byns skola med fjärrvärme; en skola som drivs av byborna som friskola. Under arbetet med att dra kulverten har Mikael också gjort det möjligt att ansluta privatbostäder utmed vägen till fjärrvärmenätet.

Mikael har också vedproduktion och producerar därigenom sitt eget

bränsle. Det händer dock att en del ändå måste köpas in.

– Ibland är det mer lönsamt att köpa in billigt virke och sälja det egna lite dyrare, berättar han.

Det är också en relativt självgående verksamhet. Ungefär två timmar i veckan behövs läggas på produktionen av fjärrvärme. Priset han tar ut är endast fast pris per kWh och prisnivån är ungefär densamma som det kommunala bolaget Tranås energi.

Att vindkraftverket köptes in var lite av en slump. Mikael funderade över hur gårdens kostnader för elkonsument kunde minskas. Han fann då en annons på Blocket där ett 15 år gammalt 250 kWh vindkraftverk var till salu.

SJÄLVFÖRSÖRJANDE PÅ EL

Gården är numera självförsörjande på el och överskottet säljs till elbolaget Bixia. Det är just faktumet att bli självförsörjande som är vinsten från elproduktionen. Lönsamheten i ekonomiska termer är inte den bästa med dagens elpriser. Investe-

ringen måste ses på lång sikt. Mikael beskriver också att det är viktigt att komma igång i god tid med tillståndsprocessen. Tongångarna i byn om hans vindsnurra beskriver han som genomgående positiva och att det inte är möjligt att genomföra en så stor satsning utan att ha byborna med sig.

STORT ENGAGEMANG

Drivet och engagemanget för landsbygden hos Mikael Wik är mycket påtagligt. Han berättar gladeligen om att han snart kommer påbörja byggandet av Sveriges första stall för ekologiska kycklingar. Han har även funderingar på att öppna gårdsbutik.

MILJÖPRIS

Nyligen belönades Mikael med ett miljöpris från SERO, en branchorganisation för producenter av förnyelsebar energi.

– Det känns jätteroligt, säger Mikael Wik triumferande. ■

INVESTERINGSSTÖD INOM JORDBRUK OCH TRÄDGÅRD, FÖRNYBAR ENERGI OCH BIOGAS

Vill du utveckla ditt jordbruks- eller trädgårdsföretag? Planerar du att effektivisera energianvändningen, anlägga energiskog, utöka din lagringskapacitet för gödsel eller bygga ett nytt djurstall? Vill du bygga en anläggning för att producera och sälja förnybar energi eller biogas?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

Du kan bland annat söka stöd för:

- Ny-, om- och tillbyggnation av djurstallar.
- Ny utrustning och nya maskiner.
- Växthus, tunnlar och plantering av nya odlingar.
- Investeringar för förnybar energi.

- Investering för energieffektivisering och energigrödor.
- Investering för utökning av lagringskapacitet för gödsel.
- Investeringar för gödselbaserad biogas.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- 40 % av utgifterna som ger rätt till stöd (samt i vissa fall enhetskostnader).
- Investeringsstöd inom jordbruk och trädgård, samt förnybar energi: Under en treårsperiod kan du få max 1 000 000 kronor i stöd.
- Investeringsstöd för gödselbaserad biogas: Under en treårsperiod kan du få max 40 miljoner kronor i stöd.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Jordbruks- och trädgårdsföretag kan söka stöd för att utveckla eller bredda sin verksamhet. De kan även söka stöd för att producera förnybar energi, både för eget bruk och till försäljning, i form av sol, vind, vatten, jord, berg och bioenergi (biomassa). Företag som bedriver annan verksamhet än jordbruk och trädgård på landsbygden kan söka stöd för att producera och sälja energi från biobränsle, bio- el, biovärme och biodrivmedel.

Mer information om stöden hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

När gården byter ägare

Att lämna över stafettpippen till en yngre generation är för många en spännande upplevelse och innehåller mycket känslor. Det kan finnas både vemod och glädje i att någon vill ta över ett livsverk. Att byta ägare kan vara svårt nog. Dessutom måste det bli bra.

Text Jennie Bengtsson | Foto Jan Karlsson

Vad är det då som gör ett lyckat generationsskifte? Svaret på den frågan är inte enkel men vissa tips går att ge. Dels ska den fortsatta verksamheten med den nye ägaren få ett gott ekonomiskt resultat och dels ska alla inblandade parter bli nöjda med den lösning som väljs. Här handlar det om att den som tar över är lämplig och väl förberedd samt att de syskon som finns med i bilden känner sig inblandade och rättvist behandlade.

TID – KAN TA MÅNGA ÅR

Generationsskiften, både utanför och inom familjen, behöver planeras i god tid. Det är ofta många frågor som behöver dryftas även om beslutet om övertagandet är fattat. Vid ett generationsskifte inom familjen har de olika familjemedlemmarna

ofta olika förväntningar, krav och målsättningar gällande fördelningen av gårdens tillgångar. För att skapa ett skifte där parterna känner sig nöjda även efter en längre tidsperiod är det viktigt att tidigt lyfta de ”mjuka frågorna”. Mjuka frågor kan exempelvis vara hur överlåtaren ska bo i framtiden eller att syskonen känner sig välkomna till sitt gamla barndomshem.

KOMPLEX PROCESS

– Ägarskiftet rymmer många och komplicerade frågeställningar så starta i tid, säger Kenneth Klint från LRF konsult som ofta ger råd i samband med generationsskiften. Frågeställningar kan vara hur överlåtandet ska ske, kompensation till syskon och om föräldrarna ska vara kvar i verksamheten?

Det är även viktigt att övertagaren börjar tidigt med att fundera på sin affärsidé och hur kalkylen ser ut. Det går inte att trycka tillräckligt på vikten av att sätta sig in i ekonomi, redovisning och administration.

– Den yngre generationen har ofta en annan inställning till sin fritid och sitt ekonomiska utbyte av det arbete som utförs inom ramen för företaget. Ett mer marknadsmässigt uttag ur verksamheten ställer nya och ökade krav på resultatet i verksamheten, säger Kenneth Klint.

VÄRDERING

En värdering är bra av flera olika orsaker, vilket kan lämnas av en godkänd värderare. Kenneth Klint menar att det är klokt att göra en värdering av gården även om det kan bli en känslig fråga. Många förstår

STARTSTÖD

Startstödet är en startpremie som kan underlätta för dig som första gången startar ett jordbruks- eller trädgårdsföretag. Företaget ska vara inriktat på primärproduktion och får inte vara i etablerat i någon form mer än sex månader när du söker stödet.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

Den som söker stödet får ett schablonbelopp på 250 000 kronor som betalas ut vid två tillfällen.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

- Stöd kan beviljas till personer som är yngre än 40 år och som för första gången etablerar sig som primärproducent inom ett jordbruksföretag eller trädgårdsföretag.
- Gymnasieutbildning krävs. Om sökande gått annat gymnasieprogram kan utbildningen kompletteras inom jordbruk eller trädgård.

Mer information om stödet hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

inte vilket värde fastigheten har. Det är viktigt att utgå från fakta så att alla är medvetna om vilka värden ett ägarskifte handlar om. Värdering är också viktig vid kontakter med banken samt för att undvika framtida tvister mellan syskon.

BONDE MÖTER BONDE

Av flera orsaker kan en överlåtare inte ha någon inom familjen att lämna över till. Det finns då en möjlighet att hitta en övertagare. LRF konsult driver tillsammans med Swedbank ett projekt kallat Bonde möter bonde där de som söker en gård att ta över och de som söker en övertagare till sin gård kan träffas. ■

Generationsskifte på Kvills gård

Sedan Jakob Karlsson var liten har han varit intresserad av jordbruk. Att vara verksam i näringen på något sätt var en självklarhet, berättar Jakob när jag besöker honom på Kvills gård utanför Habo.

Text och foto Jennie Bengtsson

Runt 2010 började Jakob och hans familj att diskutera ett eventuellt generationsskifte. Föräldrarna visste sedan länge att det fanns ett intresse hos Jakob att ta över. Dels gick han jordbruksinriktning på Tenhults naturbruksgymnasium och dels hade han arbetat på en annan gård samt hemma hos föräldrarna.

Jakob och hans föräldrar tog kontakt med LRF konsult i Falköping och där började ett två-årigt arbete med att fixa det juridiska samt kalkyler. Allt gick väldigt fort när de väl var igång. Under denna process fick Jakob även ta hänsyn till sina tre syskon som har blivit kompenserade på olika sätt.

NY PRODUKTIONSINRIKTNING

När Jakob tog över företaget bedrev föräldrarna köttproduktion men i samband med övertagandet gick driften över till mjölk. Jakob var mer intresserad av mjölkproduktion och vid tidpunkten såg det bättre ut för mjölk än för kött. Att ändra produktionsinriktning var inget onaturligt steg.

– Köttproduktion hade krävt stora arealer och stora besättningar och med mjölkproduktion ansåg jag att de befintliga byggnaderna utnyttjades bättre, säger Jakob.

Idag har Jakob mjölkgrupssystem för mjölkning av korna. Han ser att det är en större flexibilitet eftersom

Jakob Karlsson har tagit över gården efter sina föräldrar, något han inte ångrar.

han inte är styrd av ett visst antal kor. Jakob ser också att det är viktigt att inte göra alla arbetsmoment själv. Att ha en anställd minskar sårbarheten.

ROLLFÖRÄNDRING

I samband med generationsskiftet trädde Jakobs pappa, Jan Karlsson, ut ur företaget och valde istället att satsa vidare i egen regi på att sälja köttlådor.

– Jag använder pappa som bollplank men styr helt själv, säger Jakob som är nöjd med nuvarande upplägg. Han menar att det är lättare att bygga upp något från början än att ta över ett befintligt företag där man tidigare varit anställd. Det blir nya roller automatiskt. ■

NY MÖTESPLATS

Uppgrena naturhus

Det började med en liten flickas dröm om ett växthus... så börjar Bodil Antonsson sin beskrivning av sin vision om Uppgrena naturhus. En dröm som idag har blivit en sanning på flera olika sätt. Uppgrena naturhus ligger strax norr om Gränna och det är inte utan häpnad som man ser den ladugårdsliknande glasbyggnaden tona upp över vägrönet.

Text Jennie Bengtsson | **Foto** Camilla Zilo

För drygt sex år sedan började Bodil utforma en verksamhetsidé där ledorden var rekreation, inspiration, människa och miljö.

– All ledig tid har gått till att utforma verksamheten och det har varit en lång process, menar Bodil som med stolthet bjuder in mig till hennes naturhus.

I huset kommer verksamheter såsom kurser och konferens, behandling och terapi, uthyrning av rum, konserter och konstutställningar, visningar samt sommarkafé att bedrivas.

– Huset har med tiden fått styra vad för verksamheter som ska ingå, menar Bodil. Hon betonar samtidigt att hon aldrig släppt grundidén. Bland annat kom verksamheten med sommarkaféet i efterhand. Bodil insåg att det inte går att ha ett naturhus utmed en turistväg där förbipasserande inte har möjlighet att gå in och titta.

IDÉ TILL VERKLIGHET

Bodil startade för flera år sedan upp sin process genom att ta kontakt med kommunen om bygglov. Hon visste att det var ett ekologiskt hus som hon skulle bedriva sin verksamhet i. Efter lite letande kom hon i kontakt med Anders Solvarm, Ecorelief, som är konsult för denna typ av boende. Att överföra konceptet till en kommersiell byggnad skapade ett spännande samarbete. Detta skulle bli det första naturhuset med verksamhet!

VÅGA

– I detta skede var det viktigt för mig att alla som blev presenterade för idén förstod att jag menade allvar, menar Bodil som poängterar att det krävs ett starkt driv bakom ett sådant projekt. Man måste våga. Det finns inget mellanläge.

Ett första steg var att göra en affärsplan som var genomtänkt och höll. Under vägens gång har hon skaffat sig ett nätverk med mentorer och stämt av med dem. Mentorerna har varit av stor betydelse för goda råd samt gett energi. Bodil menar

att det är viktigt att det är någon som granskar verksamheten från ett objektivt håll.

Utöver affärsplanen visualiserade Bodil huset med hjälp av en arkitekt. Detta var ett ytterligare sätt att visa verksamheten för kommunen, finansierare, byggare med flera. Arkitekten som anlitas heter Fredrik Olson och driver Tailor-Made Arkitekter. Att byggnaden har ett formspråk som en lada är viktigt för att byggnaden ska passa in i landskapet.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

Många problem har dykt upp, men har alltid lyckats lösas. Finansiering är en del som varit jättetuff och energikrävande.

– Bankerna vill gärna att det ska vara unikt och beprövat och Grenna naturhus är unikt men inte beprövat, vilket gjorde det svårt att övertala bankerna att gå in med finansiering, berättar Bodil. Med hjälp av ALMI, företagsstöd från Länsstyrelsen och sponsorer fick hon till slut ett banklån.

Det har även varit svårt att hitta entreprenörer som vågat bygga denna sorts byggnad. Efter många turer hittade hon ett byggföretag som idag fått flera förfrågningar om att bygga ytterligare naturhus i Sverige.

Bodil menar samtidigt att det varit bra att det tagit tid. Om allt funkade från början hade huset varit byggt, men inte lika genomtänkt och bra.

– Jag har inspirerats av att skapa en plats för återhämtning tillsammans med naturen, förklarar Bodil.

GRÖN REHABILITERING

Bodil har sett att det finns ett behov av en plats för återhämtning och detta i samklang med naturen. I flera år har Bodil och hennes familj varit jourhem och familjehem åt ungdomar. Genom detta har hon sett vilken läkande betydelse naturen har för människan. Till hösten börjar Bodil ett samarbete med Folkhälsan på Länssjukhuset Ryhov i ett pilotprojekt inom grön rehabilitering. Det finns ett stort behov av

Som liten flicka drömde Bodil Antonsson om ett växthus, idag driver hon Uppgrena naturhus.

INVESTERINGSSTÖD FÖR ATT SKAPA NYA JOBB

Vill du investera för att starta eller utveckla ett företag på landsbygden?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

Du kan bland annat söka investeringsstöd för att skapa nya jobb.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- 40 % av utgifterna som ger rätt till stöd.
- Under en treårsperiod kan du max få 600 000 kronor i stöd.

DEM KAN SÖKA STÖDET?

- Företag som bedriver annan verksamhet än jordbruk och trädgård på landsbygden. Till exempel inom tillverkning, omsorg, tjänster, detalj- och partihandel, turism, hantverk, restaurang, kultur och nöjen.
- Jordbruks- och trädgårdsföretag som vill bredda sin verksamhet, dock inte för investeringar inom jordbruks- och trädgårdsverksamheten.

Mer information om stödet hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

grön rehabilitering, inte minst för strokepatienter, patienter med stresssymptom, patienter med smärtproblematik samt demens.

FRAMTIDEN

I juni 2015 slog Bodil upp portarna för Grenna naturhus och den långa projekteringsfasen avslutades och en ny fas tog vid. ■

Mejeri – varför inte?

När Janni Tolstrup flyttade till Sverige blev hon arbetslös.

Så hon bestämde sig för att ta saken i egna händer.

– Jag läste om en person som startat ett mejeri och tänkte, varför inte?

Text och foto Lisa Josefsson

Janni växte upp på landet i Danmark i en kreativ familj som sysslade med lantbruk och trädgård. Hon träffade sin man Mattias när båda arbetade på en snickerifabrik och flyttade därefter till Övrefåll utanför Rydaholm.

När Janni blev gravid och samtidigt flyttade till Sverige hade hon väldigt svårt att få ett arbete.

– Jag blev jättefrustrerad, kanske var det gravidhormonerna som spökade. Jag läste i tidningen Land om en person som startat ett mejeri och tänkte, varför inte?

Janni deltog i en kurs på Öland 2011 i hur man driver ett mejeri. Hennes familj följde med för att göra hennes idé till verklighet. De första 15 månaderna efter kursen

tillverkade Janni osten i familjens egna livsmedelsgodkända kök, i köket ystades totalt 1049 liter mjölk. Redan året efter startade Janni sitt mejeri och gårdsbutik. Verksamheten växer stadigt sedan dess.

– Jag hinner inte göra tillräckligt med ost för att möta efterfrågan. Tillverkningstiden per ystning är cirka 6-8 timmar men lagringstiden

är minst 8 veckor och hittills som längst 13 månader. 8 veckor lagring är viktigt så att jag kan lära känna ostarna och se så att de betar sig som de ska. Jag hoppas dock kunna börja lagra ostar ett och ett halvt till två år.

Det märks att Janni brinner för sitt yrke när hon pratar om sina ostar. Dock var inte valet att arbeta med ost någon självklarhet. I Danmark arbetade hon aldrig med ost, hon åt knappt ost;

– Jag har frågat mig själv många gånger ”varför ost?”, berättar hon och skrattar. Tillverkning av ost är en tidskrävande och omständig process. Men när någon provsmakar min ost och jag ser i hela uttrycket hur gott de tycker det är och sedan återkommer och köper min ost är det värt allt!

LÄTT ATT SÖKA STÖD

All ost görs av opastöriserad komjölk som hon köper från granngården 1 km bort. Att samarbeta lokalt på det här sättet är något hon rekommenderar varmt till andra;

– Jag betalar gärna lite mer för mjölken till de lokala gårdarna.

Janni fick stöd från Länsstyrelsen 2013 till de investeringar hon behövde göra för att kunna driva sitt mejeri, bland annat dyra inköp av ystningsgryta, kylanläggning, mjölkpump och transportkärl.

På frågan om hon kan tänka sig att söka stöd igen så svarar hon snabbt ja.

– Det var inte krångligt och investeringarna vi kunde göra i och med stödet var nödvändiga.

TIPS TILL ANDRA

Jag frågar Janni om hennes tips till andra som vill starta företag eller precis har startat;

– Det spelar ingen roll vad man gör, bara man har familjen bakom sig. Det är viktigt att tänka till en extra gång om man verkligen har tiden till att göra det man dröm-

Några av de saker som finns att köpa på Janni Tolstrups mejeri.

mer om. Sedan fortsätter hon med inspiration i blicken;

– Go for it, gör det! Våga satsa! Men det är också väldigt viktigt att man satsar realistiskt så att man inte får problem. Ta hjälp av någon med erfarenhet. Det är inte så svårt som det ibland kan kännas, det är bara viktigt att det blir rätt från början.

LOKALA SAMARBETEN

Det här med kontakter och lokala samarbeten är ett återkommande tema i Jannis liv. Hon är med i ett flertal lokala nätverk och samarbeten som hon värderar högt.

Hon deltar på en gemensam facebook sida för Sveriges gårdsmejerister, i nuläget

cirka 90 stycken, som utbyter erfarenheter.

Janni finns även själv på facebook där hon får mycket respons på sina produkter;

– Jag använder ingen marknadsföring utan skriver på min facebook sida om öppettider i gårdsbutiken, event och dylikt. Jag satsar även på att åka till marknader i närområdet kring Övrefäll men ska förmodligen utöka säljområdet.

I fjol ställde Janni upp i SM i

mathantverk som genomfördes i Växjö där Janni vann en guldmedalj för sin salladsost Milde Matilde. Guldmotiveringen löd ”Trevlig sammansättning med fin opastöriserad mjölk, väljord enkel i positiv bemärkelse”. ■

FÖRÄDLINGSSTÖD

Vill du förädla jordbruks- eller trädgårdsprodukter till livsmedel och därmed ge dem ett högre värde eller öka antalet arbets tillfällen på landsbygden?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

- Du kan bland annat söka stöd för:
- Om- och tillbyggnader av förädlingsanläggningar, ny utrustning, nya maskiner, fast inredning och specialutrustning.
 - Inköp eller utveckling av programvara.
 - Patentansökningar, licensavtal samt skydd av upphovsrätt och varumärken.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- 40 % av utgifterna som ger rätt till stöd.
- Under en treårsperiod kan du max få 600 000 kronor i stöd.

DEM KAN SÖKA STÖDET?

Jordbruks- och trädgårdsföretag eller företag som omsätter högst 10 miljoner euro per år och som har färre än 50 anställda kan söka företagsstödet.

Mer information om stöden hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

Vild vätterröding - en unik smakupplevelse

Genom projektet Vild vätterröding har man knutit ihop alla aktörer längs rödingens väg från Vättern till tallriken.

Resultatet: En unik smakupplevelse.

Text Malin Setzer | **Foto** Anna Hållams och Camilla Zilo

Vägen från att en fisk fångas till att den kan avnjutas på en tallrik varierar stort.

Fiskens ursprung och hantering av råvaran har stor betydelse för smakupplevelsen. Projektet Vild vätterröding har haft som målsättning att marknadsföra och öka det kommersiella värdet på den unika rödingen i Vättern. I projektet har både yrkesfiskare, en grossist och restauranger medverkat för att knyta ihop hela kedjan från sjön till bordet.

DEN SMÅLÄNDSKA KOLONIN

Man har tänkt om gällande menyn på restaurangen Den småländska kolonin i Jönköping.

– Tanken är att menyn ska vara en matresa med Småland i fokus där man utgår från råvarans ursprung säger köksmästaren Emil Larsson.

– Dessutom är allt runt omkring produkten viktigt, från vinet man dricker till knäckebrödet man äter till maten. Att så mycket som möjligt har en lokal anknytning och består av färsk råvaror ger ett stort mervärde, säger krögaren Jens Markulf. Han tror även att folk utifrån upplever Jönköping annorlunda idag jämfört med förr, idag ser de Jönköping mer som en matstad.

YRKESFISKAREN

För att ens kunna möjliggöra en servering av vätterröding på restauranger runt Vättern är yrkesfiskarna som anslutit sig till projektet en viktig byggsten. Enligt yrkesfiskaren Rolf Gustavsson från Hjo har de fått möjligheten att utveckla sitt fiske. Förr efterfrågades hel fisk men det säljs inte lika bra längre, nu efterfrågas istället färdigfiléade produkter. Det har i en förstudie konstaterats att kvalitetssäkring är viktigt och inom projektet har det fastställts en årlig rödingsäsong. Genom att fånga fisken den tid på året då den har bäst kvalitet och man samtidigt får ut mest av resur-

sen hjälper till att göra fisket mer långsiktigt hållbart.

LOGISTIKEN VIKTIG

Grossisten Mårdskog & Lindqvist har också spelat en stor och viktig roll i projektet genom att bidra till att lösa logistiken. De hade redan bilar som körde i områden där yrkesfiskare anslutna till projektet befann sig och kunde därför plocka upp dagens fångster. Mårdskog & Lindqvist är glada att kunna sälja en så exklusiv produkt som röding från Vättern.

– Som enskilt projekt har det stärkt vår vilja att arbeta med närproducerat och vi är villiga att jobba med fler arter från Vättern såsom öring och sik. Vi utvecklas och lär oss mer om produkterna säger Lars-Göran Hall som är marknadschef på Mårdskog & Lindqvist.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

I ett sådant här projekt är samarbete och vilja det viktigaste av allt och det har fungerat väl tycker Emil och Jens. Däremot önskar de att projektet hade fått mer uppmärksamhet och synt lite mer. Yrkesfiskaren Rolf menar också att det totala samarbetet har fungerat bra och säger dessutom:

– De ville höja värdet på fisken och det har fallit väl ut, det har vi sett. Däremot blev inte volymen i nivå med vad vi skissade på i början men det är på väg åt rätt håll. Vi hade önskat att det totalt sett varit en större efterfrågan men det tar tid att få in en nischad produkt på marknaden.

FRAMTIDEN

Den här typen av projekt medför en kvalitetsutveckling och att spårbarheten hos produkten möjliggörs. Viljan hos både konsumenter och krögare att köpa närfiskade kvalitetsprodukter från hållbara bestånd ökar. Det här projektet har gett ringar på vattnet och fler arter

Jens Markulf, Emil Larsson och Rolf Gustavsson.

HAVS- OCH FISKERIPROGRAMMET

Vill du utveckla ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart fiske i Sverige?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

Du kan bland annat söka stöd för:

- Diversifiering inom fiske
- Nya tekniska lösningar inom fiske
- Startstöd för hållbara vattenbruksföretag
- Beredning av fiskeri- och vattenbruksprodukter
- Fiskehamnar, landningsplatser och auktionshallar – förbättrad infrastruktur
- Lokalt Ledd utveckling

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- Andel stöd du kan få i procent varierar på vem det är som söker stödet. Du kan få mellan 30- 100 % av utgifterna som ger rätt till stöd.
- I vissa stöd kan du få stöd enligt schabloner/enhetskostnader upp till maxbeloppet.

VEM KAN SÖKA STÖDEN?

Myndigheter, kommuner och regionen, företag, organisationer, föreningar och privatpersoner.

Mer information om stöden hittar du på www.lansstyrelsen.se

såsom öring och sik har inkluderats. Den småländska kolonin tror att fler kommer ansluta sig, speciellt nu när det finns fler arter från Vättern tillgängliga.

Projektet har drivits av Svenska Insjöfiskarens Centralförbund (SIC), finansierat av Europeiska Fiskerifonden och Matlandet via landsbygdsprogrammet 2014-2020. Yvonne Norlén har ansvarat för marknadsföring, juridiska frågor har Roland Norlén drivit. ■

Det behövs fler entreprenörer inom besöksnäringen

Besöksnäringen fortsätter att öka i Jönköpings län. Nu behövs fler entreprenörer som kan ta hand om alla besökare och bjuda på en upplevelse värd att återvända till.

Text Anna Hegethorn, affärsutvecklare Smålands Turism | **Foto** Smålands Turism

Med sensommaren ännu kvar i tanken är det många av länets besöksverksamheter som sammanställer sina resultat. Flera vittnar om en riktigt bra säsong och enligt statistik

från Statistiska centralbyrån över inkvartering för juni syns en ökning på tio procent i länet, jämfört med föregående år.

Då kan det tyckas märkligt att länets stora utmaning är att det sak-

nas turismprodukter. Idag finns det inte så många köpbara upplevelser som efterfrågas. Många av de utländska researrangörerna som Smålands Turism samverkar med kan inte boka så mycket som de önskar. Och efterfrågan bara ökar. Besöksnäringen växer i länet, i hela landet och över hela världen. Turismens totala omsättning har ökat med 80 procent i Sverige sedan år 2000. Så, med ett större utbud av rätt erbjudanden och fler entreprenörer, kan både länets omsättning och antalet arbetstillfällen öka markant.

SATSA RÄTT – FÖRÄDLA DET UNIKA

Ingen annanstans på jorden kan du uppleva detsamma som här i länet. Ur vår speciella natur, kultur och de regionala smakerna, kan lärande och glädjefrika upplevelser utvecklas, paketeras och säljas. Morgondagens

– Det som verkligen sticker ut i sommar är att andelen utländska besökare ökat så markant och de vill ha ett stort utbud av aktiviteter, säger Jan Evansson, Ramkvilla Outdoor Activity, RAMOA, certifierad som Utmärkt upplevelse i Swedish Welcome.

STÖD TILL INVESTERINGAR I REKREATION OCH TURISTINFORMATION

Vill du skapa möjligheter för rekreation för allmänheten samt förbättra möjligheter till turism?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

Du kan bland annat söka stöd för badplatser, leder för vandring, kanot och cykel, lekplatser och webbplatser.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- Stöd ges till 90 % av utgifterna som ger rätt till stöd.
- För vandringsleder ges stöd i form av enhetskostnad enligt nedan:
 - 950 kronor per 100 meter i skog.
 - 600 kronor per 100 meter i öppen mark som behöver röjas.
 - 100 kronor per 100 meter i mark som inte behöver röjas, som betesmark och väg.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Föreningar, företag, myndigheter, organisationer, kommuner och regionen kan söka projektstödet.

Mer information om stödet hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

besökare efterfrågar just detta, hållbara genuina upplevelser byggda på platsens unika förutsättningar.

Därför kraftsamlar Smålands Turism nu bland annat för att förverkliga större utvecklingsåtgärder inom hållbar naturturism till en internationell publik under namnet Wildlife. Nu söker Smålands Turism efter entreprenörer som vill utveckla måltidsupplevelser kring våra regionala smaker och specialiteter.

KVALITET I ALLA LED

Gäster vill göra kloka val. De vill veta att det som utlovats faktiskt levereras och alla förväntar sig angeläget och engagerat bemötande. Affärsutveckling måste vara styrd av efterfrågan. Jönköpings län sätter strålkastarljuset på just detta, kvalitet och hållbarhet, som metod för utveckling av både den enskilda verksamheten och för länet som destination.

Redan har närmare trettio av länets boenden och upplevelser

bestämt sig för att utvecklas snabbt, på ett hållbart sätt med hög kvalitet och där gästen står i fokus. De har ansökt om medlemskap i den nationella organisationen Swedish Welcome och får nu sina verksamheter certifierade och bedömda. Inspireras av dessa och läs mer om hur du kan utveckla din kvalitet och hållbarhet på www.smalandsturism.se.

OMVÄRLDSKOLL OCH RÄTT NÄTVERK

Länet har många små entreprenörer inom besöksnäringen med en

omsättning på en halv miljon eller mindre. De flesta vill utvecklas men långtifrån alla vill växa. Samma universallregel för att lyckas gäller dock för alla verksamheter inom besöksnäringen – att samverka effektivt i rätt nätverk, att ha riktigt god omvärldskoll och att känna sin marknad.

Smålands Turism hoppas på och jobbar för att fler ska bli inspirerade att starta nya verksamheter inom besöksnäringen. ■

SMÅLANDS TURISM

Smålands Turism ägs av Region Jönköpings län (50%) och Jönköpings läns tretton kommuner (50%).

Uppdraget är att utveckla och främja besöksnäringen på regional, nationell och internationell nivå. Bolaget arbetar med marknadsföring, produktutveckling, kompetensutveckling och samordnar regionens utveckling inom besöksnäringen.

Håll dig uppdaterad om allt inom besöksnäringen på vår webbplats, www.smalandsturism.se, prenumerera på nyhetsbrevet och följ oss på Instagram. För frågor kontakta Anna Hegethorn, anna.hegethorn@smalandsturism.se eller turism- och näringslivsutvecklaren i din kommun.

Stenberga - från idéverkstad till servicepunkt

Stenberga ligger söder om Vetlanda i ett område som ibland benämns som ”Smålands trädgård”. Idéträffar med byborna på orten utvecklades till ett större projekt för att utveckla servicen. Förutom nyrenoverade lokaler för butik och konferens så kan man exempelvis gå på gym, basta, komma på matinspiratörskvällar eller låna surfplatta. Stenberga har en servicepunkt med ett mångsidigt och attraktivt utbud för både boende och besökare.

Text och foto Emanuel Schmit

Vasens ost med egen mjölkproduktion i området levererar till butiken i Stenberga.

På servicepunkten i Stenberga så finns ett attraktivt utbud för både boende och besökare.

Resan för Stenberga servicepunkt började redan 2010 då orten Stenberga deltog i ett pilotprojekt genom den nationella organisationen Hela Sverige ska leva. Projektet hette Lokala Hållbara Servicelösningar. Syftet var att utveckla långsiktigt hållbara servicepunkter som kunde vara bra exempel för andra orter.

Med små medel men stort engagemang började idéer att formas. Cecilia Malmqvist som driver butiken tillsammans med Birgitta Emilsson berättar att det var otaliga idéer i början och ibland kunde det bli lite spretigt. De berättar att det är bra att ha många engagerade eftersom det ger delaktighet. Deltagarna var eniga om att butiken skulle lyftas fram och vara central i utvecklingen av servicen på orten.

Butiken mitt i byn blev den naturliga platsen för en servicepunkt. Visionen var att göra servicepunkten till ett ställe för idéer.

– Första steget för utvecklingen på en ort är att samla byns folk till brainstorming, säger Per Stålhammar som driver Café Lovisen och som varit kontaktperson för projektet.

AKTIV FRITID GER FLER BESÖKARE

Byalaget i Stenberga tillsammans med Vetlanda kommun och andra ideella insatser fortsatte arbetet i form av ett utvecklingsprojekt inom Leadermetoden med finansiering från landsbygdsprogrammet 2007-2013. Många har varit delaktiga i arbetet och det blev en omfattande process med myndighetskontakter, bybor, kommun och andra parter. Ungefär 20 personer har aktivt arbetat med genomförandet av projektet.

Att lyfta fram en aktiv fritid har varit en viktig del i projektet. I butiken finns nu dator, kopiator, Ipad, scanner, wifi, kaffemaskin samt kommun- och turistinformation. I källaren på serviceboendet som ligger intill finns det ett gym,

bastu samt tvättmaskin som främst används av turister. Fiskekort för sjöarna i området går att köpa i butiken och minigolf finns intill butiken.

– Övergripande så har det lyft omsättningen! Det har varit mer turister i vårt område än tidigare, säger Per Stålhammar.

MATINSPIRATION OCH TRIATHLON

Efter att projektet avslutats så har nya idéer kommit till. Butiken har genomfört uppskattade matinspirationsskvällar med producenter som bjudit på smakprov och berättat om sina livsmedel. Temakvällarna har bland annat haft inspiratörer från Moheda Sylt, Råven & Osten samt Ekomoa Raw Food. Matinspirationerna har visat stort engagemang för det man tillverkar och vissa deltagare har rest långt för att vara med. Det har varit ett viktigt steg för butikens inriktning. Butiken har idag ett stort sortiment av lokalproducerade och ekologiska produkter.

– Våra egna intressen speglar sortimentet, säger Birgitta.

De säljer exempelvis mycket te vilket kan bero på att de själva har ett stort intresse för olika tesorter. Viktigt är att leverantörerna står för något genuint. De har ingen egen avdelning för ekologiskt eller närproducerat utan det finns något på nästan varje hylla.

Efter projektet avslutats har folk fortsatt att hitta på andra saker.

Per berättar att byn för andra året kommer ha ett triathlon kallat "byaloppet". Idén är en avknoppning utifrån projektet servicepunkter.

– Utan projektet hade det varit risk att vi somnat till. Projektet har verkligen bidragit till utvecklingen i byn. Resan från idéer till förverkligande har tagit tid men mycket fantastiskt har hänt, säger Per.

– Här finns en envishet och tanken att bara om du vill tillräckligt mycket så går det, berättar Cecilia.

Företagande, föreningsliv och service möts och utvecklas på en levande landsbygd i Stenberga. ■

STÖD TILL KOMMERSIELL SERVICE

Vill du utveckla eller upprätthålla servicen på landsbygden?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

Du kan bland annat söka stöd för:

- Inköp av ny eller begagnad fast inredning, exempelvis kyl- och frysutrustning.
- Upprustning av dagligvarubutiker, drivmedelstationer eller andra servicepunkter.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- 50 % av utgifterna som ger rätt till stöd.
- 90 % ges i stöd om ansökan innebär:
 - Investeringar i förbättrad tillgänglighet.
 - Investering vid nystartad butik.
 - Investeringar för bättre miljö och klimat som exempelvis energieffektivisering (ej byte av kyl och frys).
 - Försäljningsstället för dagligvaror, drivmedel eller servicepunkter är högt prioriterade i Länsstyrelsens regionala serviceprogram.
- Under en treårsperiod kan du max få 600 000 kronor i stöd.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Föreningar, företag, myndigheter, organisationer, kommuner och regionen kan söka projektstödet.

Mer information om stödet hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

Föreningsliv viktigt för unga på landet

Den som har läst en tidning de senaste åren kan omöjligt ha missat rubrikerna om unga som flyr landsbygden. Livet på landet ter sig blekt gentemot storstadens möjligheter, och snart bor det bara äldre kvar. Eller?

Text Albert Söderlind | Foto Patrik Westerlund

I en debattartikel i Lantbrukets affärstidning ATL den 7 oktober 2014 skriver tre representer från Hela Sverige ska leva, Vi unga, samt Ung på landsbygden att landsbygdsflykten till stor del beror på attityder gentemot landsbygden som vuxna skapat. Att bli kvar på landet har blivit synonymt med misslyckande. De vuxna uppmanar unga att flytta, men ser gärna att de återvänder när de skaffat sig utbildning och familj.

Artikelförfattarna menar istället att de unga borde få känna sig som en tillgång för sin bygd; att även landsbygden kan vara en plattform att forma ett liv på. En nyckel för ungdomars trivsel på landsbygden är att det finns ett utbud av meningsfulla aktiviteter och mötesplatser året om. Detta har bland annat fotbollsföreningen Anderstorps IF tagit vara på.

Konkurrensen med ortens växande deltagande i innebandy och handboll på orten har gjort det svårt att få tider i befintliga sporthallar. Det var då idén om att uppföra en konstgräshall skapades. Inspirationen fick man från grannorten Gislaved där en inomhusplan redan fanns.

SAMARBETE SKAPAR MERKAP

Tack vare en oväntat stor ideell insats kunde anläggningen snabbt tas i bruk och idag är hallen mestadels fullteknad. Hallen får ett årligt driftbidrag från kommunen, och man har knutit till sig ett flertal sponsorer.

– Det är viktigt att förankra sådana här stora satsningar, berättar föreningens tidigare ordförande Tommy Andersson.

Föreningen upplever att man blivit en samlande kraft för alla på orten oavsett bakgrund. Sedan

Tommy Andersson ser Anderstorps IF som en samlande kraft på orten.

Tommy slutade som ordförande tränar han ett lag för funktionshindrade ungdomar; något som fått uppskattning från såväl sponsorer som kommunen.

– Det är riktigt roligt, säger han med ett leende.

LEKPLATS FÖR DE MINSTA

Ett annat bra exempel på hur mötesplatser kan skapas finns i Vaggeryd. Vid travbanan och idrottsplatsen i Vaggeryd har Waggeryds IK tillsammans med Travsällskapet skapat två toppmoderna lekplatser för de allra minsta.

– Det är en grupp som lätt glöms bort och dessutom är det ett utmärkt sätt att väcka barnens intresse för fotboll och trav i unga år, säger Michael Anderberg som ledde projektet.

De tidigare lekplatserna var nedgångna och kommunen var inte villig att rusta upp dem. Därför föddes idén att söka stöd för att bygga två helt nya. Nu kan de minsta leka medan de lite äldre ägnar sig åt trav och fotboll. En positiv bieffekt är att samarbetet stärkts mellan WIK och Travsällskapet.

– Roligt att två så olika verksamheter kan samarbeta, tycker Michael Anderberg.

FRAMTIDSPLANER

Föreningarna upplever att man nu är i mål med utvecklingen med

lekplatserna, men ser stora potentiella utvecklingsmöjligheter för idrottsplatsen och travbanan för att främja de unga i bygden. Och man utesluter inte att söka stöd för framtida satsningar.

– Utomhusgym är en spännande idé, säger Travsällskapetets representant Kristin Stark. ■

INVESTERINGSSTÖD FÖR IDROTTS- OCH FRITIDS-ANLÄGGNINGAR SAMT SAMLINGSLOKALER

Vill du skapa möjligheter för idrott och fritid samt samlingslokaler på landsbygden som gynnar boende och besökande?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

- Du kan bland annat söka stöd för:
- Uppförande och upprustning av anläggningar och samlingslokaler.
 - Inköp av ny eller begagnad fast inredning.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- 90 % av utgifterna som ger rätt till stöd
- Under en treårsperiod kan du max få 600 000 kronor i stöd.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Föreningar, företag, myndigheter, organisationer, kommuner och regionen kan söka projektstödet.

Mer information om stödet hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

Hembygdsrörelsen

Kulturhistoriska byggnader, som exempelvis hembygdsgårdar, kan nu söka pengar för att utveckla verksamheten. Tanken är att det ska bidra till social sammanhållning, företagande och en levande landsbygd.

Text Bo Ejenfors | **Foto** Kurt Gustafsson, Bjurbäcks hembygdsförening

I Jönköpings län finns omkring 140 hembygdsgårdar, samtliga med målet att både bevara och utvecklas. Därmed står den i grunden ideella verksamheten som präglar en hembygdsgårds aktiviteter inte i motsats till att tänka affärsmässigt, exempelvis genom att driva café.

Sveriges Hembygdsföreningars Riksförbund har som målsättning att levandegöra historien, bevara och utveckling är således nyckelord.

En hembygdsförening som gjort slag i saken är Bjurbäcks hembygdsförening i Mullsjö.

BJURBÄCKS HEMBYGDsfÖRENING

Bjurbäcks hembygdsförening har fler medlemmar än vad det finns invånare i socknen.

– Hittills i år har vi haft närmare 8 700 besökare, säger Bengt Göran Ferm, ordförande i föreningen.

STÖD TILL UTVECKLING AV NATUR- OCH KULTURMILJÖER SAMT HEMBYGDSGÅRDAR

Stödet syftar till att bevara och utveckla natur- och kulturmiljöer samt byggnader som har historiskt värde i odlingslandskapet samt till att ge bättre förutsättningar för turism eller annat företagande inom bygden.

Stödet syftar även till att ta tillvara och värda kulturhistoriskt värdefulla byggnader, i detta fall hembygdsgårdar.

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

- Inom stödet för utveckling av natur- och kulturmiljö kan du bland annat söka stöd för bevarande och restaurering av kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer.
- Inom stödet för kulturhistoriskt värdefulla byggnader – hembygdsgårdar kan du bland annat söka stöd för att ta tillvara och värda kulturhistoriskt värdefulla byggnader i form av hembygdsgårdar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader som ingår i hembygdsgårdens verksamhet, exempelvis gamla smedjor och kvarnbyggnader.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖDET?

- Stöd ges till 100 % av utgifterna som ger rätt till stöd om sökande är offentlig aktör.
- Stöd ges till 50 % om den som söker stödet är ett företag som äger den fastighet där investeringen görs.
- I övriga fall ges stöd till 90 % av utgifterna som ger rätt till stöd.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Föreningar, företag, myndigheter, organisationer, kommuner och regionen kan söka projektstöden.

Mer information om stöden hittar du på www.framtidenslandsbygd.se.

Bjurbäcks Hembygdsförening i Mullsjö kommun hör till Västergötlands Hembygdsförbund, men ligger i Jönköpings län. Föreningens hemvist är knuten till Bönareds före detta komministerboställe. Hembygdsgården är samtidigt byggnadsminne, det vill säga att byggnaderna är skyddade enligt kulturmiljölagen. Gården är en av få välbevarade prästgårdsmiljöer i Jönköpings län.

– Hembygdsföreningen köpte fastigheten år 2012 efter att ha arrenderat den sedan år 1999, säger Bengt Göran Ferm.

Förra sommaren upptäcktes att taken läckte på flera ställen. Det kan äventyra visningen av utställningar och samlingar från olika tidsepoker i bygden. Att byta ut yttertak på Bönareds före detta prästgård från cementtegel till enkupigt lertegel kostar omkring 250 000 kronor och

hittills har de fått bidrag på 100 000 kronor till projektet. Samråd sker i alla frågor med den antikvariskt medverkande från Jönköpings läns museum och Länsstyrelsen. Det kommer också att behövas installation av en närbelägen handikapp-toilet för besökarna. Möjlighet finns nu att söka stöd från landsbygdsprogrammet.

Verksamheten i hembygdsföreningen är inte direkt kommersiell. Målsättningen är ändå att alla intäkter ska gå in i hembygdsgårdens byggnader.

– Hittills i år har vi haft närmare 8 700 besökare och fått in cirka 345 000 kronor för servering, säger Bengt Göran.

Omkring en tredjedel av försäljningsvinsten försvinner i serveringskostnader för hembygdsföreningen. Allt arbete är ideellt.

Under det senaste året har ett antal nya medlemmar kommit till hembygdsföreningen och sänkt medelåldern något. De går in i arbetet genom att bland annat snickra, måla och tapetsera byggnaderna, vilket är ett nödvändigt underhåll.

Hembygdsgården är öppen för besökare under sommartid och vissa vinterarrangemang, till exempel första advent.

– På sommaren serveras jordgubbar eller jordgubbstårter och kaffe. Vi har också fått fler besökare tack vare att hembygdsgården uppmärksammas av pressen, säger Bengt Göran. ■

Att skapa en våtmark

Efter en av Länsstyrelsens våtmarksvandringar bestämde sig Pelle Junvik för att dra igång ett nytt stort projekt på gården. Idag har han över en hektar vacker våtmark att titta ut över från köksfönstret.

Text och foto Leif Thörne

Flacka slänter gynnar den biologiska mångfalden och förbättrar våtmarkens funktion som näringsfälla.

Men vi tar det från början. Gården Dintestorp ligger vackert belägen utanför Sandhem i Mullsjö. Här bor Kerstin och Pelle Junvik som sköter den kravcertifierade gården med ett 60-tal köttdjur. Eftersom Pelle jobbar halvtid på en maskinuthyrningsfirma i Jönköping har han hjälp av sonen Martin halvtid på gården för att få den att gå runt.

VÅTMARKSFUNDERINGAR

Att Pelle inte är rädd för att gå in i nya projekt blir tydligt när de två vindkraftverken som finns på gården kommer på tal. De uppfördes redan för åtta till tio år sedan. Under senare år har ett nytt projekt sakta men säkert vuxit fram. I en naturlig sänka fanns en drygt ett hektar stort område som med tiden blivit allt blötare.

– Planer på en damm eller att anlägga våtmark hade funnits med ett par år men tog ny fart efter att jag hade varit med på en av Länsstyrelsens våtmarksvandringar. När det sedan gavs möjlighet till stöd från Länsstyrelsen löstes den ekonomiska förutsättningen för projektet. Den största osäkerheten var nog om det skulle komma tillräckligt med vatten, men eftersom varken entreprenör eller Länsstyrelsens handläggare var särskilt oroad av den saken var det bara att gå vidare, säger Pelle.

MILJÖINVESTERING

Efter att Länsstyrelsen gjort fältbesök, gett råd och sagt sitt om den föreslagna lokaliseringen av våtmarken gick arbetet med projektering och kontakt med en gräventreprenör vidare. En ansökan om ersättning för miljöinvestering inom landsbygdsprogrammet 2007-2013 beviljades av Länsstyrelsen 2011. Själva grävningsarbetet kom igång våren 2011 och en erfaren entreprenör såg till att cirka 15 000 kubikmeter massor flyttades och planades ut på omgivande marker. Idag är det svårt att se var alla dessa kubikmeter med massor har hamnat. Större stenblock lämnades kvar eller samlades till små stenrösen. Den nedre delen av

Kerstin och Pelle Junvik tillsammans med barnbarnet Elvira framför våtmarken.

det gamla diket som gick genom åkermarken lades igen och i den breda dämningssvallen installerades en munk, vilket är benämningen på en vanlig typ av regleringsanordning för att kunna kontrollera vattennivån i en damm eller våtmark.

SKÖTSEL ÄR AVGÖRANDE FÖR FUNKTIONEN

För att en våtmark ska få en utformning som både kan vara en näringsfälla och gynna den biologiska mångfalden samt underlätta den framtida skötseln ska den utformas med flacka stränder. Flacka slänter gör att betesdjuren lätt kan komma åt stränderna samtidigt som det blir enklare att hålla efter vegetationen med en betesputs. Hos familjen Junvik har djuren fri tillgång till bete ända ut i vattnet.

FÖRHÖJER LANDSKAPSBILDEN

Efter slutbesiktning och uppmätning av området konstaterades att det har blivit en cirka 1,3 hektar stor våtmark. Vattenspegeln inklusive den omgivande landremsan med fuktig gräsmark har nu blivit ett eget jordbruksblock som det utgår skötselsersättning för. På frågan om slutresultatet svarar Pelle att det blev bättre än förväntat. En kikare finns nu till hands i köket för att lättare kunna se på de fåglar som nu utnyttjar sin nyfunna vattenmiljö. ■

STÖD FÖR VÅTMARKER OCH VATTENÅTGÄRDER

Vill du anlägga och restaurera en våtmark eller förbättra vattenkvaliteten i våra sjöar och vattendrag?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

- Inom stödet för att anlägga och restaurera våtmarker och dammar kan du bland annat söka stöd för tjänster som du köper för att anlägga eller restaurera en våtmark eller damm.
- Inom stödet för att förbättra vattenkvaliteten kan du bland annat söka stöd för åtgärder för att minska erosion, skapa nya biotoper längs med vattnet eller i vattnet och installation av kalkfilterbrunnar.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- Stöd ges till 90 % av utgifterna som ger rätt till stöd.
- I de fall investeringen ligger inom nitratkänsligt område ges 100 % i stöd.
- För anläggning av våtmarker och dammar är högsta stödbelopp 200 000 kronor per hektar. Om dammen eller våtmarken ligger inom nitratkänsligt område är högsta stödbelopp 400 000 kronor per hektar.
- Hösta stödbelopp är 300 000 kronor per ansökan för förbättrad vattenkvalitet.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Enskilda personer, företag, föreningar, myndigheter, kommuner, regioner och andra organisationer kan söka miljöinvesteringen.

Mer information om stöden hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

Rovdjursavvisande stängsel

Tamdjur och rovdjur, går det ihop? Ja, med bra stängsel kan du komma långt. Vill du vara extra säker rekommenderas rovdjursavvisande stängsel. Nu finns återigen möjligheten att söka stöder för att sätta upp sådana stängsel.

Text Linda Andersson | **Foto** Länsstyrelsen

Stödet riktar sig främst till dig som behöver skydda dina tamdjur mot vargangrepp. Lodjur är svårare att skydda sig emot, även med rovdjursavvisande stängsel.

Lodjuret är väl etablerat i Jönköpings län och det föds årligen ungar. Men det rör sig inte om mer än ett par lohonor per år som får ungar. Lodjursstammen i länet håller främst till i västra delen av

länet, men även på andra håll. Varg förekommer i länet då och då. Än finns inga etablerade revir eller revir där det föds valpar, däremot förekommer ensamma vargar som vandrar söderut för att hitta en an-

Femtrådigt elstängsel är ett av de stängsel som räknas som rovdjursavvisande och som man kan söka bidrag för.

STÖD TILL STÄNGSEL MOT ROVDJUR

Vill du hindra rovdjur från att angripa dina djur i betesmarker och på vallar?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

Markberedning och uppsättning av permanent stängsel runt hela hagen samt stolpar, tråd eller nät och övrigt stängselmaterial.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

Ersättningsnivån för stängsel mot rovdjur är en fast ersättning på 50 kronor per meter.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Lantbrukare samt andra markförvaltare som kommer att sköta marken med betesdjur kan söka miljöinvesteringen.

Mer information om stödet hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

nan varg att bilda revir med. Oftast förekommer varg i länets västra delar, men kan så klart förekomma i andra delar av länet också. En varg kan vandra snabbt genom länet eller vara stationär inom ett område en viss tid.

RISK FÖR ANGREPP

Med rovdjursförekomst följer också risken för angrepp på tamdjur, främst får eller getter. Det är sällan som nötdjur blir angripna och ytterst sällan som hästar blir skadade eller dödade av rovdjur. I Jönköpings län inträffar i genomsnitt ett par angrepp per år, men mellanårsvariationen kan vara stor. Under 2013 inträffade fem vargangrepp och under 2014 inträffade sex stycken lodjursangrepp. Under 2015 har hittills endast ett angrepp inträffat.

SKYDDA DINA TAMDJUR

Det går att skydda sina tamdjur från rovdjursangrepp. Ett vanligt fårnät som är väl sträckt och sluter tätt mot marken är ett bra grundskydd. Så kallade rovdjursavvisande stängsel är ett 5-trådigt elstängsel alternativt vanligt fårnät kompletterat med en eller två eltrådar. Dessa stängsel har visat sig vara ett effektivt skydd, förutsatt att de är väl underhållna samt har satts upp enligt de villkor och anvisningar som Länsstyrelsen ger. Länsstyrelsen erbjuder rådgivning vid en ansökan om stöd och försöker hjälpa till med att hitta en bra lösning för just den marken som ansökan berör.

På Länsstyrelsens webbplats finns mer information om rovdjursavvisande stängsel samt information om åtgärder som kan vidtas direkt efter ett angrepp. Där finns också information om Rovdjursalert – en sms-tjänst som ger snabb information om ett rovdjursangrepp har inträffat. ■

Stort intresse för bredbandsstödet

Ett snabbt bredband gör det möjligt för dig som bor på landsbygden att vara en del av det digitala samhället. Regeringen satsar 3,25 miljarder kronor i landsbygdsprogrammet för att öka tillgången till bredbandsnät med en hög överföringskapacitet på landsbygden.

Text Malin Lennartsson

Den 7 augusti var sista dag för att lämna in ansökan till den första beslutsomgången för stöd till bredband. Det har kommit in 35 ansökningar på tillsammans cirka 275 miljoner kronor i sökt stödbelopp. Handläggningen kommer nu att påbörjas men beslut kan inte tas förrän den svenska föreskriften är beslutad. Detta sker tidigast i slutet av oktober. ■

STÖD TILL BREDBAND

Planerar du att bygga bredband?

VAD KAN JAG SÖKA STÖD FÖR?

Utgifter som ger rätt till stöd är:

- Material,
- projektering av bredbandsnätet,
- anläggningsarbeten,
- administration av projektet,
- dokumentation av bredbandsnätet.

HUR MYCKET KAN JAG FÅ I STÖD?

- 60 % av utgifterna som ger rätt till stöd.
- Ett projekt kan max få 10 miljoner euro i stöd per stödmottagare och programperiod.

VEM KAN SÖKA STÖDET?

Föreningar, kommuner, regionen, myndigheter samt andra organisationer och företag som är juridiska personer kan söka projektstödet.

Mer information om stödet hittar du på www.framtidenslandsbygd.se

Hur söker jag stöd?

Att söka stöd ska inte vara krångligt. Det är dock viktigt att vara förberedd. Tänk igenom din idé och ta gärna kontakt med en handläggare på Länsstyrelsen innan du söker stöd till din satsning, så får du veta mer vad som gäller.

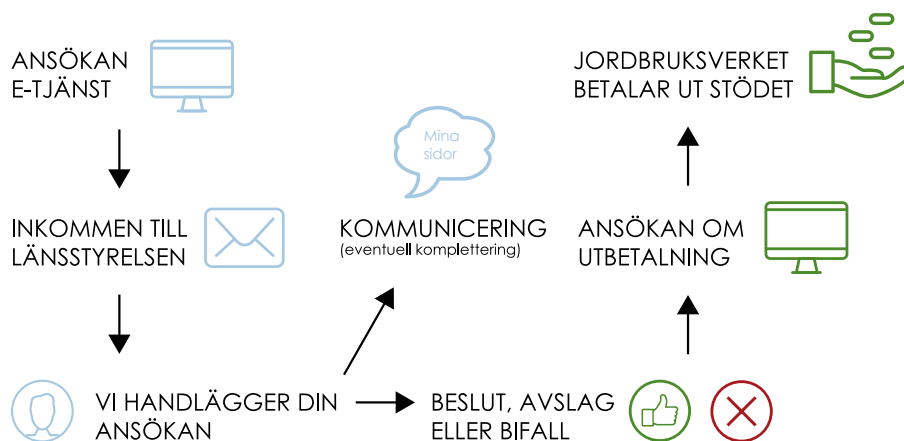
Text Jennie Bengtsson

Ansökan gör du via en e-tjänst. Där kan du återkomma till din ansökan, förändra eller lägga till så länge Länsstyrelsen inte tagit beslut i ditt ärende. E-tjänsten hjälper dig att fylla i ansökan på rätt sätt. För att logga in i e-tjänsten använder du dig av e-legitimation. Det fungerar precis som din vanliga legitimation och signatur – fast digitalt. Om du agerar för någon annans räkning, till exempel som konsult, så måste den personen ge dig fullmakt eftersom e-legitimationen är personlig. Om du gör en ansökan för ditt aktiebolag eller handelsbolag måste du skicka in en fullmakt till Jordbruksverket, så att ditt personnummer kopplas samman med företaget.

E-tjänsten för ansökan hittar du genom att logga in på Mina sidor på Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se.

HUR BEDÖMS MIN ANSÖKAN?

Det är viktigt att du inte påbörjar din insats innan du skickar in din ansökan om stöd. Ansökningar prioriteras utifrån målen med landsbygdsprogrammet och utifrån de regionala behoven. Din ansökan

Ansökningsprocessen

kommer dessutom att jämföras med andra ansökningar som skickats in under samma ansökningsperiod. Ansökningarna poängsätts utifrån olika urvalskriterier. Genom poängsättning kan de bästa ansökningarna väljas fram. Om du vill läsa om vilka mål Jönköpings län valt att bedöma ansökningarna efter kan du läsa vår regionala handlingsplan.

DU FÅR ETT BESLUT

När din ansökan är handlagd får du beslut om du får stöd eller inte. Om du får stöd står det i ditt beslut

vilket datum du senast ska ansöka om utbetalning. Ta kontakt med Länsstyrelsen om du inte genomfört din satsning som du angivit i affärsplanen/projektplanen. När du genomfört din insats och betalat alla utgifter som du får stöd för, ansöker du om utbetalning. Länsstyrelsen handlägger ansökan och utreder om villkoren är uppfyllda. När handläggningen är klar betalas pengarna ut till dig. ■

Prioritering av ansökningar

Text Helena Liljergren

Länsstyrelsen har inför programperioden 2014-2020 fått i uppdrag att upprätta en handlingsplan för hur landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet ska genomföras i Jönköpings län. Den regionala handlingsplanen ska användas för att styra Länsstyrelsens arbete med prioritering och urval av ansökningar och beskriver bland annat partnerskap, kommunikation och samordning med andra fonder. Handlingsplanen är också till för att visa vilka stöd som finns att söka.

Prioriteringarna i den regionala handlingsplanen grundas bland annat på en analys som gjorts över landsbygden i Jönköpings län under 2013-2014. Analysen har lyft fram landsbygdens styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Analysen

resulterade också i urvalskriterier som kommer att användas för poängsättning av ansökningar inom landsbygdsprogrammet. Höga poäng i urvalskriterierna innebär en större chans till stöd. Beslut om stöd kommer att tas vid ett visst antal beslutsomgångar per år.

Antal beslutsomgångar varierar inom olika stöd och inom vissa stöd tas beslut löpande. I havs- och fiskeriprogrammet är samtliga urvalskriterier nationella och beslutsomgångar har använts under föregående programperiod.

För att få en bred förankring i länet och för att få en god effekt av programmen har ett partnerskap tillsatts som beskrivs mer ingående i handlingsplanen. Partnerskapet träffas fem gånger per år och diskuterar aktuella och strategiska frågor

VILL DU LÄSA MER OM DEN REGIONALA HANDLINGSPLANEN?

Jönköpings läns regionala handlingsplan är preliminärt godkänd och ligger ute för läsning på Länsstyrelsens webbplats
www.framtidenslandsbygd.se.

för programmen. Partnerskapet är en samverkan mellan offentliga aktörer, näringslivet och arbetsmarknadens organisationer, intresseorganisationer och paraplyorganisationer, företrädare för miljö- och klimatarbete samt de som arbetar för social delaktighet, jämställdhet och icke-diskriminering. ■

MER INFORMATION OM STÖDMÖJLIGHETERNA I LANDSBYGDSPROGRAMMET 2014-2020

På www.framtidenslandsbygd.se hittar du aktuell information om Landsbygdsprogrammet 2014-2020. Där kan du ta del av mer information om de stöd som finns att söka och länk till e-tjänsten för ansökan.

På vår webbplats hittar du även kontaktuppgifter till handläggare vid eventuella frågor om stöden.

Du kan också prenumerera på Länsstyrelsens nyhetsbrev om landsbygdsprogrammet som skickas

via mail. Då får du veta senaste nytt! Önskar du prenumerera på nyhetsbrevet, skicka e-post till landsbygd.jonkoping@lansstyrelsen.se

Rådgivning

- betesmarker, slåtterängar och gårdens övriga naturvärden

Är du intresserad av att veta mer om natur- och kulturvärden i dina betesmarker, i din slåtteräng eller i allmänhet på din gård? Vi gör rådgivningsbesök och tittar på dina marker och tillsammans med dig diskuterar hur de kan skötas.

Text Thordis Samuelsson | Foto Smålandsbilder

Länsstyrelsen hanterar medel för kompetensutveckling inom områdena Greppa Näringen, Ekologisk produktion och Odlingslandskapet.

GREPPA NÄRINGEN

För att ta del av Greppa Näringens rådgivning måste du bruka minst 50 hektar åker och/eller ha en djurhållning på minst 25 djurenheter. Rådgivningen är kostnadsfri.

Läs mer om Greppa Näringen på www.greppa.nu. Den som inte hör till målgruppen för rådgivning kan ändå ta del av allt annat Greppa Näringen har att erbjuda.

Det finns mindre pengar till Greppa Näringen den här perioden och därför måste vi prioritera. De som har varit med en period får avvakta med ytterligare rådgivning för att vi ska kunna ta in nya medlem-

mar. Vill du göra slag i saken och gå med som rådgivningsmedlem kan du höra av dig till Länsstyrelsen eller till ditt rådgivningsföretag.

EKOLOGISK PRODUKTION

Du som funderar på att lägga om till ekologisk produktion kan få kostnadsfri rådgivning innan och under omlägningsfasen. Det kan vara genomgång av växtodlingsfrågor, foderbehov för djuren, anpassning av stallar eller hur ekonomin kommer att påverkas.

Det finns ännu inga rådgivningsavtal på plats för detta men vill du ta del av rådgivning kring ekologisk produktion kan du höra av dig till Länsstyrelsen.

ODLINGSLANDSKAPET

Du kan få kostnadsfri rådgivning kring det mesta som rör betes-

marker och våtmarker. Det kan vara anläggning och skötsel av våtmark, skötsel av naturbetesmarker och slåtterängar, restaurering av igenväxta sådana eller andra insatser som främjar gårdens natur- och kulturvärden.

KONTAKTPERSONER

Odtingslandskapet

Lone Möller,
telefon 010-22 36 246

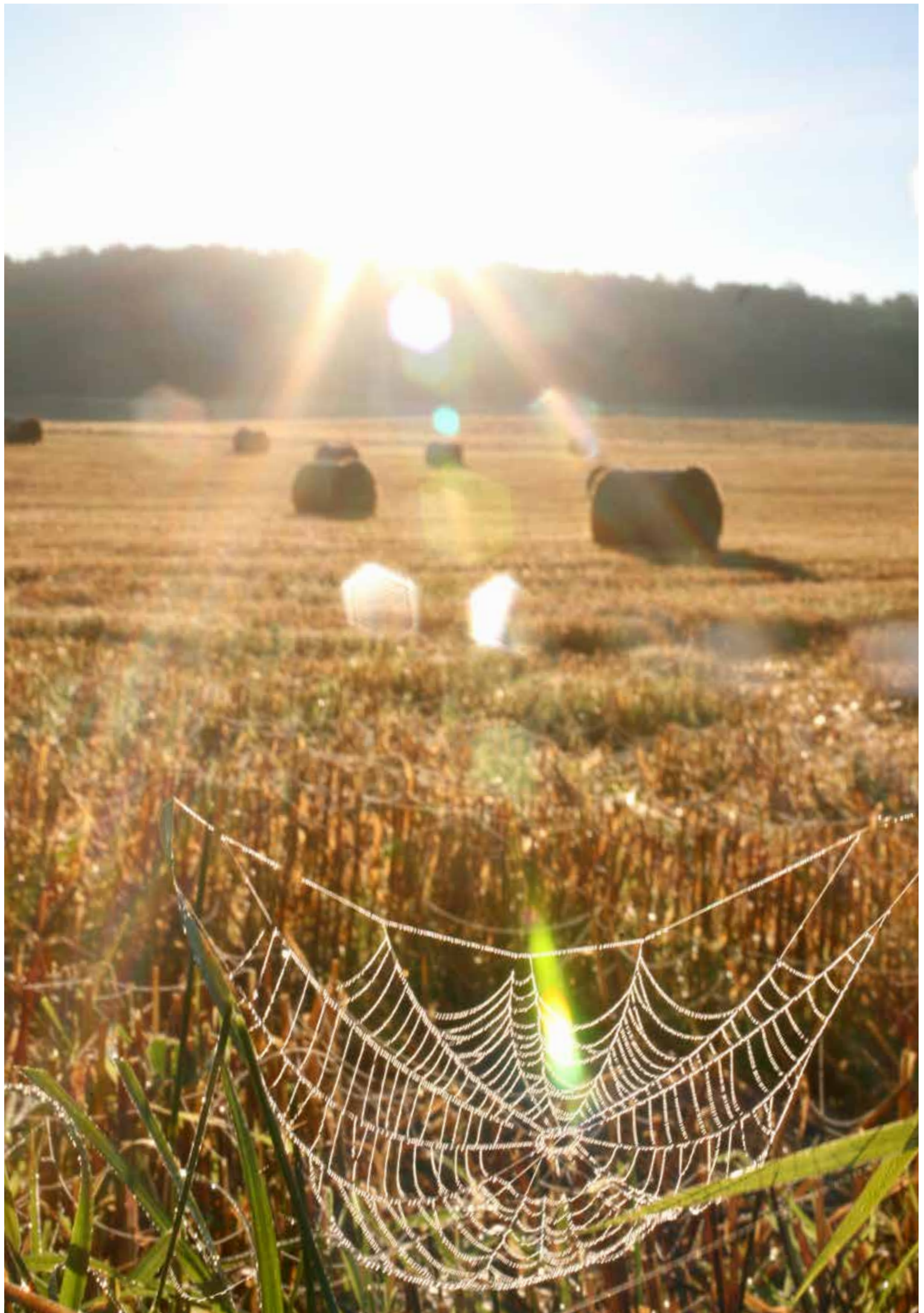
Lennart Persson,
telefon 010-22 36 247

Britta Lidberg,
telefon 010-22 36 245

Greppa Näringen och Ekologisk produktion

Thordis Samuelsson,
telefon 010-22 36 248

E-post till samtliga är förnamn.
efternamn@lansstyrelsen.se.

Spännande kotte på frammarsch

Ny forskning visar att igelkotten, tvärt emot vad man tidigare trott, inte längre är en hotad art. Den har bara bytt miljö.

Text Lone Möller | **Foto** Smålandsbilder

Ar 2014 presenterade Naturskyddsföreningen resultatet av en av de största naturinventeringarna i Sverige på länge. Nära 18 000 observationer från allmänheten i hela landet visar att igelkotten inte längre är någon hotad art men att den minskar i odlingslandskapet och har flyttat närmare tätorterna. Den sprider sig också norrut.

Kunskapen om igelkottarnas utbredning i Sverige har tidigare varit oklar och den har bedömts som hotad. Naturskyddsföreningen satte därför härom året igång en undersökning med hjälp av medlemmar och allmänheten. Genom att fylla i ett enkelt webbformulär har alla intresserade kunnat rapportera in när man sett en igelkott i sin närhet. Rapporterna har sedan lämnats över till Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, för analys och expertbedömning av igelkottens utbredning och utveckling.

– Genom att många människor bidragit med sina observationer är igelkottsinventeringen ett spännande exempel på medborgarforskning. Tillsammans kan människor på kort tid göra en naturvårdsinsats som normalt tar en enskild forskare flera år, säger Per Bengtson, projektledare Naturskyddsföreningen.

IGELKOTTEN ÖKAR I UTBREDNING

Resultatet visar att igelkotten har ökat i utbredning, den finns alltså på fler platser än tidigare i Sverige. Den har också blivit vanligare längs med norrlandskusten, vilket kan hänga samman med att klimatet blir mildare. Undersökningen visar också att igelkotten har ett starkt fäste i många städer, samtidigt som den på många håll verkar minska i odlingslandskapet.

Igelkotten anses inte längre som en hotad art, men det är viktigt att fortsätta att följa den i framtiden. Frågan är inte så lätt att besvara, mer fakta behövs. Till exempel ser

det ut som att igelkottarna minskar i vissa delar av landet, till exempel i Bohuslän och på Gotland. Är det så även på andra håll i södra Sverige?

Särskilt i odlingslandskapet finns det anledning att fortsätta studera igelkottens utbredning och antal eftersom många andra arter med koppling till odlingslandskapet minskar. I norra Sverige kan igelkottens spridning bero på att klimatet blir varmare, det är också en anledning till att följa utvecklingen.

När temperaturen stiger över nio plusgrader vaknar igelkotten från sin vintersömn, inte sällan i en lövhög nära dig. Det innebär att igelkotten vaknar först i södra Sverige och sedan successivt följer den stigande vårvärmen norrut under april och maj.

GYNNA IGEKOTTEN

Igelkotten är ett spännande urtdjur som har funnits i 65 miljoner år. Om du har igelkottar i din närhet kan du gynna dem genom att igelkottsanpassa din trädgård och din närmiljö.

På igelkottens önskelista för trädgården finns en äng att leta mat i, buskar att gömma sig bland, trädgårdsland med feta maskar, en damm att dricka vatten ur, några murkna stockar och en mysig igelkottsbostad under ett uthus eller i en lövhög.

Igelkotten äter maskar, sniglar, insekter och allt möjligt animaliskt som kommer i dess väg. Vill du mata igelkotten, ge den i så fall osaltat kokt kött eller fisk i småbitar. Kattmat på burk med lite havregryn iblandat fungerar också. Ge bara vatten att dricka, inte mjölk. Mjölk gör igelkotten dålig i magen. Däremot är vatten viktigt, särskilt under torra sommarperioder då det inte finns så mycket maskar och sniglar.

SKYDDA KOTTEN

Finns det mycket igelkottar där du bor? Sätt då upp en varningsskylt för bilister och cyklister.

Inför vintern kan du hjälpa igelkotten genom att bygga ett hus till den. Det finns olika varianter av igelkottshus. I boken *Vilda grannar* beskrivits ett bo, som består av en låda, cirka 40 x 40 cm och 20 cm hög. Lådan ska ha en fyrkantig ingångstunnel med innermättet 11 x 11 cm, cirka 40 cm lång. Ett plastskynke eller tjärpapp kan läggas ovanpå lådan och över det exempelvis jord eller löv, som isolering. Eventuellt kan du ansluta ett extra ventilationsrör. Boet ska vara torrt och skyddat. Du behöver inte bädda i huset, igelkotten drar själv in bomaterial.

SKADADE VILDA DJUR

Vilda djur får inte hållas i fångenskap i mer än 48 timmar utan särskilt tillstånd. Det gäller även skadade vilda djur. För att vårda skadat vilt så att de kan släppas ut igen krävs tillstånd från Naturvårdsverket och Länsstyrelsen. Hittar du en skadad igelkott eller vill veta mer om igelkottar kan du ringa Kottelinjen, telefon 072-700 65 00.

RAPPORTERA DINA FYND

Det behövs fortfarande mer kunskap om igelkottarnas utbredning. Rapportera in dina observationer på Naturskyddsföreningens webbplats, www.naturskyddsforeningen.se. ■

FAKTA IGEKOTTAR

Igelkotten är ett av jordens nu äldsta levande däggdjur och tillhör ordningen insektsätare. Den europeiska igelkotten (*Erinaceus europaeus*) har troligen funnits i mer än 30 miljoner år.

På igelkottens matsedel finns allt från dagmaskar, sniglar, snäckor, insekter, grodor, ödlor, musungar, fågelungar och ormar. Den söker sin föda oftast under natten.

Pengarna byter utseende - och valör

Under hösten inleds utbytet av sedlar i Sverige. Utbytet kommer att göras i två etapper. I oktober 2015 lanseras de nya 20-, 50-, 200- och 1 000-kronorssedlarna i Sverige. I oktober 2016 kommer sedan de nya 100- och 500-kronorssedlarna samt nya 1-, 2- och 5-kronors mynt.

Text Helena Liljergren | Foto Riksbanken

Utbytet av sedlar görs framförallt för att öka säkerheten. De nya sedlarna är försedda med flera nya säkerhetsdetaljer. De har även en UV-bild samt en säkerhetstråd. Bytet av sedlar och mynt görs även av miljöskäl. Sedlarna blir mindre och mynten lättare vilket innebär minskad miljöbelastning och billigare hanteringskostnader. Vikten på enkronan kommer att halveras och mynten blir nickelfria. Det enda mynt som behåller sitt utseende är 10-kronan. För blinda och synskadade personer kommer det att finnas tryckta räfflor i kanten av sedlarna och mynten.

Ibland ifrågasätts utbytet av sedlar och mynt eftersom användningen av kontanter minskar i det svenska samhället. Utvecklingen mot ett kontantfritt samhälle har gått fort. Inom detaljhandeln i Sverige betalas idag 80 procent av alla köp med kort (bankkort eller kreditkort). Enligt Europeiska centralbanken har Sverige och Norge minst andel kontanter i Europa. Trots detta fanns det under 2014 kontanter för runt 80 miljarder i omlopp i Sverige.

Enligt personer som har deltagit i Länsstyrelsens undersökningar finns det grupper i samhället som menar att kontanternas vara eller icke-vara är en integritetsfråga. Mindre företag och föreningar kan också få svårt att fortsätta med sin verksamhet när ny, ibland kostsam, teknik måste införskaffas för att kunna möta köparnas önskemål om att få handla med andra betalningsmedel än kontanter. Så länge kontanter

finns som betalningsmedel och valet finns att använda dessa bör det fungera, menar några av de tillfrågade personerna.

EFFEKTER

Utöver ökad säkerhet och minskad miljöpåverkan kan sedelutbytet medföra flera effekter. Utbytet kan innebära en ökad användning av kontanter i handeln. Detta kan innebära ökad lönsamhet för

handeln men samtidigt risker. Svensk Handel informerar handlare på sin webbplats om att det kan vara bra att se över erbjudanden om öppet köp i anslutning till mynt- och sedelutbytet samt att handlare kan behöva se över om deras försäkringar täcker den extra mängden kontanter som de kan få i butikerna. Kostnader som uppstår i samband med utbytet beror huvudsakligen på maskin-omställningar och transporter av kontanter. För Riksbanken kommer produktionskostnaden att minska trots ökade kostnader för säkerhetsdetaljer.

ATT TÄNKA PÅ

I snitt har varje hushåll 779 kronor i mynt liggandes hemma enligt Riksbanken. Bankerna löser utbytet på olika sätt. Det är endast de banker som har kontanthantering i dagsläget som kommer att ta emot kontanter under mynt- och sedelutbytet. Dessa banker tar bara emot kontanter från sina egna kunder. Under utbytet av sedlar kommer 320 miljoner stycken sedlar att bli ogiltiga. 300 miljoner sedlar beräknas lämnas in. Gällande mynten är det 1 700 miljoner mynt som blir ogiltiga men Riksbanken beräknar att endast 850 miljoner av dessa kommer att återlämnas. Kunder kan efterfråga de nya sedlarna i handeln under utbytesperioden, men handlaren kan själv bestämma i vilken utsträckning de kan vara behjälpliga. ■

LÄNSSTYRELSENS ARBETE MED GRUNDLÄGGANDE BETALTJÄNSTER

Länsstyrelsen kartlägger årligen behov och utbud av grundläggande betaltjänster i länet. Grundläggande betaltjänster innebär möjligheten att ta ut kontanter, betala räkningar samt hantering av dagskassor.

Har du anmält dig som primärproduktionsproducent?

Länsstyrelsen har sedan 2009 i uppgift att ha ett register över länets primärproducenter. Vi tror att många producenter saknas i registret. Livsmedelsföretagare ska registrera sin verksamhet i det län där de har sin huvudsakliga verksamhet.

Om du vill veta om du redan finns med i registret eller har frågor, hör av dig till oss. Om du inte är med i registret så skickar vi ut en anmälningsblankett.

Exempel på primärproduktion och primärprodukter är:

- Odling, skörd och tvättning av grönsaker, kryddväxter, frukt och bär samt enklare paketering
- Fiske, odling och insamling av levande fiskeriprodukter, inklusive slakt och rensning av fisk
- Plockning av vilda bär och svamp

- Produktion, hantering och förvaring av ägg på gården
- Mjölkning och förvaring av mjölk på gården
- Odling, skörd och torkning av spannmål på gården
- Uppfödning av livsmedelsproducerande djur till slakt
- Jakt av frilevande och hägnat vilt inklusive avlivning, urtagning och transport till en vilthanteringsanläggning
- Biodling och tillverkning av honung i anslutning till biodlingen.

Kontakta Krister Ekberg, e-post krister.ekberg@lansstyrelsen.se, telefon 010-223 64 96. ■

VÄTTERNNS VATTENSKYDDSSOMRÅDE

Nya regler för bekämpningsmedel

Text Thordis Samuelsson | Foto Camilla Zilo

Sedan 2014 finns ett fastställt skyddsområde för Vättern som dricksvattentäkt. Vattenskyddsområdet sträcker sig 50 meter från Vätterns strand vid normalt vattenstånd samt en 50 meter bred zon på var sida om vattendrag som mynnar i Vättern. Skyddszonen vid vattendrag begränsas till den del av vattendraget som har en rinntid till närmaste vattenintag i Vättern på 24 timmar. Kartor över vilka områden som ingår finns på Länsstyrelsens webbplats. Sök på "vattenskyddsområde Vättern". Här kan du också läsa föreskrifterna som gäller för olika verksamheter i vattenskyddsområdet.

För all yrkesmässig användning av bekämpningsmedel i ett vattenskyddsområde krävs det tillstånd. I samband med beslutet om Vätterns vattenskyddsområde gavs dispens från tillståndskravet under 2014 och 2015. Från och med 1 mars 2016 måste du ha ett tillstånd för att yrkesmässigt få använda bekämpningsmedel på mark som ligger inom skyddsområdet. För privat användning av klass 3-medel i villa-trädgårdar behövs inget tillstånd.

SÅ HÄR SÖKER DU TILLSTÅND

I Jönköpings län är det Jönköping och Habo kommun som berörs av

vattenskyddsområdet och det är miljönämnden i respektive kommun som beslutar om tillstånd. Blanketter för ansökan finns hos kommunen. De tar ut en avgift för att handlägga ansökan.

Räkna med en handläggningstid på minst 8 veckor. Då måste ansökan i stort sett vara komplett. Eftersom det i ansökan ska vara med en del uppgifter som kan ta tid att plocka fram så är det klokt att börja med detta redan i höst när du planerar för nästa säsong.

Kommunerna kring Vättern har tagit fram gemensamma blanketter och rutiner för handläggningen. Några grundkrav som kommunerna har kommit överens om är:

- Tillstånd ges för högst tre år i taget.
- Protokoll som visar att växtskyddssprutan genomgått godkänt funktionstest någon gång under de senaste två åren ska bifogas ansökan. Funktionstest ska sedan göras minst vartannat år.
- Riskbedömning via programmet Macro-db ska bifogas ansökan. Programmet finns på SLUs webbplats och nås enklast via en sökning i någon sökmotor på "Macro-db". Steg 1 kan du göra via Internet. Du fyller i dos, vilken produkt som används, att det är

en ytvattentäkt och behandlingstidpunkt. I det fall körning i steg 1 ger att det kan finnas risker med att använda preparatet i angiven dos behöver du gå vidare till steg 2. Detta är mer komplicerat och kräver specialkunskaper.

INFORMATION FRÅN KOMMUNEN

Alla fastighetsägare som berörs av vattenskyddsområdet har fått eller kommer att få mer information från kommunen. Däremot har kommunerna ingen möjlighet att nå alla som enbart arrenderar mark i området.

Beslutet om vattenskyddsområdet meddelades i berörd ortspress. Det är sedan upp till berörda fastighetsägare eller markanvändare att själva hålla reda på vad som gäller för verksamheten. ■

KONTAKTPERSONER

Habo kommun

Eva Åstrand, telefon 036-442 82 71, e-post eva.astrand@habokommun.se

Jönköping kommun

Magnus Nilsson (lantbruk), telefon 036-10 80 44, e-post magnus.nilsson@jonkoping.se

Karin Hellström (fruktodling, trädgård), telefon 036-10 80 30, e-post karin.hellstrom@jonkoping.se

Jordbruksverksamhet inom nitratkänsligt område

Text Emelie Andersson

Enligt EU:s nitratdirektiv ska varje medlemsland identifiera och upprätta särskilda åtgärdsprogram för områden där det finns vatten som är känsliga för kväveföroreningar. I Jönköpings län tillhör församlingarna Hakarp, Huskvarna, Svarttorp, Lekeryd, Rogberga, Öggestorp och Forserum känsliga områden. För dessa områden finns ytterligare krav gällande spridning av gödselmedel för att minska växtnäringsförlusterna.

I djurtäta områden finns det risk för att det tillförs alltför mycket kväve och fosfor i marken med stallgödseln. Därför finns en begränsning av hur mycket stallgödsel och andra organiska gödselmedel som får spridas.

Vid en tvärvillkorskontroll ska du kunna uppvisa följande:

- Beräkning av lagringskapaciteten.
- Växtodlingsplan, gödslingsplan eller motsvarande för alla skiften som skördas för att kunna visa att inte gränsvärdet på 170 kg totalkväve per hektar och år överskrids.
- Dokumentation gällande bortförd eller tillförd stallgödsel eller andra organiska gödselmedel. Du ska då notera datum, mängder, gödselslag, leverantör och mottagare samt mängd fosfor alternativt antal djur som gödseln kommer ifrån.

Du ska även kunna lämna uppgifter om vilka mängder gödsel som upp-

Församlingarna Hakarp, Huskvarna, Svarttorp, Lekeryd, Rogberga, Öggestorp och Forserum tillhör känsliga områden i Jönköpings län.

kommer (djurslag, antal djur i varje ålderskategori, mängd gödsel och fosfor) samt vilka spridningsarealer som finns. Åker som ligger i träda får inte räknas in i spridningsarealen. Dessa uppgifter verifieras för att säkerställa att stallgödsel och andra organiska gödselmedel inte spridits i mängder motsvarande mer än 22 kg fosfor per hektar.

MER INFORMATION

På Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se, finns ytterligare information om vad som gäller när du brukar mark inom nitratkänsligt område. Där finns även beräkningsmallar för lagringskapacitet, spridningsareal och gödslingsbehov av kväve.

Du hittar även användbara beräkningsmallar på Miljöhusesyns webbplats, www.miljohusesyn.nu ■

VIKTIGA DATUM

1 augusti-31 oktober får du bara sprida stallgödsel och andra organiska gödselmedel i växande gröda eller före sådd.

1 oktober-31 oktober får du ändå sprida fasta gödselslag (ska kunna lagras minst 1 meter utan stödvägg) i både växande gröda och på obevuxen mark, med undantag för fastgödsel från fjäderfä. På obevuxen mark ska gödseln brukas ned inom 12 timmar.

1 november-28 februari är det förbjudet att sprida gödselmedel.

Kulturmiljöprofil för Jönköpings län

Tillsammans med Länsmuseet har Länsstyrelsen tagit fram en ny kulturmiljöprofil för länet. Profilen kommer ligga till grund för Länsstyrelsens arbete för att bevara, bruka och utveckla länets kulturmiljöer.

Text Tomas Areslätt och Anna Kristensson | **Foto** Smålandsbilder och Bengt Ljung

Här följer den tredje och sista delen i presentationen av länets nya kulturmiljöprofil. Miljöerna i profilen avspeglar det som är typiskt för länet och som vi vill lyfta fram och värna lite extra om.

INDUSTRINS MILJÖER

Trä- och metallindustrin har spelat en viktig roll för utvecklingen i länet. Kring Taberg bedrevs redan under förhistorisk tid lågteknisk järnhantering. Denna bidrog troligen till Jönköping stads framväxt. Under medeltiden började bergsmalm brytas i Taberg. Tabergs bergslag var under flera århundraden ett centrum för en omfattande järnindustri i hela nordvästra Småland. Tillgången till vattenkraft var avgörande för järnbrukens hyttor och hammare. Vattenkraft användes också för mjölkvarnar, sågverk, träddragerier, borrarverk, garverier, oljeslagerier, vadmals- och benstampar.

Under 1600-talet startade Husqvarna vapenfabrik och i Jönköping anlades ett vapenfaktori. Tillverk-

ning av vapen och andra järnvaror ligger till grund för länets metall- och småindustriföretag. Järnbruken gav också upphov till en breddad industristruktur. Olika branscher samverkade och drog nytta av varandra, till exempel tändsticks- och verkstadsindustri, gjuteri och maskintillverkning samt pappers- och metallduktillverkning.

De många, små industriföretagen med hög sysselsättning inom tillverkningsindustrin är kanske det som främst kännetecknar Jönköpings län. Länets industri har olika geografiska och historiska förutsättningar. Den västra länsdelen präglas av den så kallade Gnosjöandan med inriktning mot metallbearbetning, plast och gummi, medan den östra länsdelen med mycket skog har en inriktning mot trävaruförädling. Här fick järnvägen särskilt stor betydelse för den industriella utvecklingen. En omfattande hemslojd utvecklades så småningom till snickeri- och möbelindustri med bland annat pinnstolar. Trähusstillverkningen på höglandet är också karakteristisk för den östra länsdelen. Småhusin-

dustrin med sina ”kataloghus” blev en länstypisk specialisering under folkhemsepokens bostadsbyggande.

TRÄSTÄDER

Fram till 1900-talet var nästan alla hus i de svenska städerna av trä. Trä var det naturliga byggnadsmaterialet och trähusen var lätta att förändra efter tidens smak och behov. Trästäder är ofta rätt lika. Det som skiljer dem åt är byggnadernas förhållande till varandra, de öppna platserna och gaturummen, men framför allt hur invånarna i generationer använt och använder staden.

Brandrisken är stor i trästäderna och många har drabbats av eldsvådor genom åren, som på Smedjegatan i Jönköping 2001 och nu senast i Eksjö. På 1900-talet utkonkurrerades trä av tegel som byggnadsmaterial. Det som en gång varit stadens prydnad sågs som skamfläckar i en modern och framåtsyftande samhällsbildning. Nu skulle det istället byggas ljusa och sunda bostäder. Många städer förlorade sin originalitet och speciella identitet under rivningsvågen

Idag återstår bara spridda rester av trästadsbebyggelsen i Jönköping, som här på Museigatan. Foto: Per-Olof Ringquist.

Hyltan smidesverkstad i Gnosjö.

på 1960–1970-talen. Då utplånades såväl äldre planmönster som trähus. Idag har intresset växt för trästaden som en reaktion mot den moderna betongstaden. Det unika med länets trästäder är att trähusbebyggelsen finns kvar.

Ett av de mest utpräglade dragen i svensk byggnadskultur är panelarkitekturen. Genom att förenkla och betona vissa motiv skapade man en stil som var anpassad för trä. Merparten av den bevarade klassicistiska panelarkitekturen är från tidigt 1800-tal. Panelarkitekturen i Jönköping hade en särskild utformning som blev långlivad och fick inflytande på omgivande städer. Med trävaruindustrin kom nystilar och schablontillverkade detaljer. Trots att material och stilar varierar, upplevs trästadsbebyggelsen som sammanhållen eftersom husen är ungefär lika höga.

Eksjö är en av landets mest ålderdomliga och välbevarade trästäder med småskalig trästadsbebyggelse. Staden återspeglar olika stadsplaneideal genom flera sekel. Byggnaderna representerar olika tidsperioder och visar en vanlig svensk småstads arkitekturhistoria.

Gränna är en av landets bäst bevarade träpanelstäder. Längs den

långa huvudgatan ligger de gamla husen kvar nästan utan avbrott av nyare bebyggelse. Gränna, och även Jönköping, utmärker sig för den stora mängden rikt dekorerade hus. Jönköping var fram till 1950-talet en av landets största och mest sammanhängande trästäder. Bränder och en ovarsam stadsförnyelse har resulterat i att det idag bara återstår spridda rester av den äldre trästadsbebyggelsen.

VÄCKELSERÖRELSENS MILJÖER

Väckelserörelsen är den folkrörelse som har haft störst betydelse för människorna i Jönköpings län. Den kännetecknas av tre större samfund – de nyevangeliska, baptistiska och metodistiska.

Gamla missionshuset i Jönköping var länets första missionshus. Det uppfördes bara två år efter att förbudet mot att ha frikyrkliga sammankomster upphävdes 1858. Därefter byggdes ett stort antal missionshus på landsbygden, i tätorter och i städer.

De första missionshusen var enkla och timrades av bygdens folk. Missionshusen i städerna var större och hade en mer komplex planlösning och inredning. De var ofta ritade av en arkitekt. Missions-

husen hade en enhetlig utformning. Skillnaden mot Svenska kyrkans gudstjänsttrum och gudstjänstliv markerades särskilt. Förkunnelsen och den sociala gemenskapen stod i centrum. De enkla byggnaderna bestod av en samlingssal med ett podium med räcke, talarstol och orgel, samt en mindre sal och kök.

Mellan åren 1860 och 1900 uppfördes cirka 120 missionshus i länet. De flesta tillhörde den nyevangeliska väckelsen (alliansmissionen och missionsförbundet). Under perioden 1900–1950 byggdes ytterligare 250 missionshus, varav hälften för pingströrelsen (baptister). Metodistkyrkorna hade ett mer traditionellt kyrkligt formspråk med en tornförsedd salskyrka. Under 1950-talet var flest frikyrkolokaler i bruk. Därefter har en ändrad befolkningsstruktur, centralisering och ett mer sekulärt samhälle lett till att många frikyrkor tagits ur bruk. De nya frikyrkobyggnaderna har fått en karaktär av allaktivitetshus med mer utvecklade verksamhetsformer.

Väckelserörelsens byggnader och miljöer är en del av länets moderna kulturarv. Framtiden kommer att skapa nya historier och kulturyttringar av många olika slag. ■

Tillsammans utvecklar vi

FRAMTIDENS LANDSBYGD

www.framtidenslandsbygd.se